

OHARA DONOVETSKY

Gramatica
LIMBII ROMÂNE
ca o poveste

CORINT
EDUCAȚIONAL

OHARA DONOVETSKY

*G*ramatica
LIMBII ROMÂNE
ca o poveste

CORINT
EDUCAȚIONAL

Date despre autoare:

Ohara Donovetsky – profesor de limba și literatura română, gradul didactic I, Colegiul Național de Informatică „Tudor Vianu”, București, doctor în filologie, cercetător științific II la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, autor de lucrări științifice, dintre care amintim *Forme și valori ale verbului în graiurile muntenești* (2012) și *Învățăturile Oharei către elevii săi* (2012).

Redactare: Geanina Radu

Tehnoredactare computerizată: Cristina Aprodu

Coperta: Andreea Apostol

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DONOVETSKY, OHARA

Gramatica limbii române ca o poveste / Ohara Donovetsky. – București:
Corint Educațional, 2014

ISBN 978-606-8609-95-9

821.135.1

ISBN: 978-606-8609-95-9

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii CORINT EDUCAȚIONAL,
parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

Vrui, cititorule, să-ți fac un dar

O carte mică ...

(Tudor Arghezi)

Cuvânt-înainte

Sunt profesor de limba română. Predau gramatica limbii române de peste 20 de ani. În tot acest timp, am observat că o modalitate de a ajuta elevii să înțeleagă anumite noțiuni gramaticale este cea alegorică sau analogică. Este principalul motiv pentru care am scris această carte. M-a preocupat să facilitez însușirea de cunoștințe mai ales pentru morfologie, iar pentru sintaxă, să arăt funcțiile sintactice cele mai frecvente ale părților de vorbire abordate, urmărind, pe de o parte, programele naționale și, pe de altă parte, cărțile de gramatică ale specialiștilor în domeniu.

Cartea este gândită ca sprijin în însușirea bazelor gramaticii limbii române și pornește de la explicarea noțiunilor de bază din morfologie. Pentru o înțelegere adecvată a acestora, am ales să prezint anumite aspecte referitoare la sintaxa propoziției. Am scris această carte, așadar, ca urmare a experienței de predare a conceptelor și a regulilor fundamentale de care este nevoie pentru o bună înțelegere și o adecvată operare cu noțiunile fundamentale ale gramaticii. În consecință, această abordare oferă o modalitate de învățare verificată de practica predării. De aceea, în anumite situații, am atras atenția asupra greșelilor frecvente, dar și asupra dificultăților pe care le-am observat în însușirea conceptelor sau în exersarea deprinderii de analiză.

Al doilea motiv pentru care vă propun această carte provine din observația că, prin joc, învățarea poate fi mai eficientă. Numesc *joc* valorificarea, aici, a alegoriilor pe care construiesc demonstrațiile. Acestea asigură suportul concret și, de multe ori, ludic al noțiunii sau al regulii gramaticale urmărite.

Nu în ultimul rând, am dorit să realizez o carte de gramatică în care regulile să fie prezentate sintetic, reduse la esență, în speranța că pot oferi un suport clar și sistematic de învățare și, deloc lipsit de importanță, în egală măsură, de uz autodidact.

Lucrarea are pentru fiecare capitol exerciții care să vă ajute să aplicați imediat regula sau informația oferită. Exercițiile au ca suport pentru aplicarea regulii texte pe care le-am creat special pentru aceasta, texte care, prin tematica lor, rămân tot în lumea poveștilor. Vă va fi deci util să aveți la îndemână un creion cu ajutorul căruia să subliniați ce vi se pare important, apoi să rezolvați direct pe carte exercițiile.

Prin urmare, fiți inteligenți, optimiști și creativi!

Succes!

Ohara Donovetsky

CAPITOLUL I

Primii pași

Predând gramatica limbii române atât elevilor de gimnaziu, cât și celor de liceu sau adulților, am observat că prima informație clară de care au nevoie este cea referitoare la înțelegerea diferențelor esențiale dintre MORFOLOGIE și SINTAXĂ.

Așadar, dragii mei, **fundamental** este să înțelegem următoarele:

- ▶ toate cuvintele dintr-o limbă sunt *forme* și, în consecință, intră în MORFOLOGIE sub diferite denumiri (substantiv, pronume, verb etc.);
- ▶ formele, în practica limbii, primesc *funcții* și, astfel, cu alte denumiri, intră în **SINTAXĂ**.

Ca să înțelegeți mai ușor cele două compartimente ale limbii – morfologia și sintaxa – vă propun să priviți următoarele două coloane:

- I.
1. SUBSTANTIV
 2. PRONUME
 3. VERB
 4. ADJECTIV
 5. NUMERAL
 6. ARTICOL
 7. ADVERB
 8. PREPOZIȚIE
 9. CONJUNCȚIE
 10. INTERJEȚIE

- II.
- SUBIECT**
PREDICAT
ATRIBUT
COMPLEMENT

Ei, și acum, să începem povestea ...

Să încercăm să învățăm gramatica limbii române ca pe o poveste

Prin urmare, vă invit să vă imaginați că cele numite sub I, respectiv sub II, compun două *ținuturi* diferite, putem să le numim și *împărății*, dacă vă place:

– I, morfologia (în greacă, „*morphos*” înseamnă *formă*) cuprinde domeniul formelor, deci al acelor cuvinte pe care le denumim în mod tradițional *părți de vorbire*; sunt cuvintele care pot suferi modificări ale structurii în timpul vorbirii, adică al întrebuintării lor; iată o sugestie: gândiți-vă la acest domeniu ca la un „ținut” – hai să-i zicem, prima „împărăție” – în care „locuiesc” diferite forme care își modifică înfățișarea în relație unele cu altele: substantivele, verbele, pronumele etc.; atenție însă, unele sunt „înțepenite” într-o singură formă: prepozițiile, conjuncțiile, interjecțiile;

– II, sintaxa înseamnă domeniul funcțiilor, deci al rolurilor pe care formele le iau în procesul elaborării de enunțuri; acum imaginați-vă acest „ținut” ca pe o a doua „împărăție” în care intră „formele” din prima „împărăție”, atunci când vor „să îmbrace” anumite „haine” ca să devină „importante” în funcții de subiect, predicat, atribut, complement.

Așadar, pentru a vă fixa cele două domenii, rețineți schema de mai jos:

MORFOLOGIA
cuprinde forme

SINTAXA
cuprinde funcții

Aplicație

Notați cu creionul în spațiile punctate cuvântul potrivit:

1. Morfologia cuprinde domeniul sau al Acestea sunt în număr de..... Ele sunt:

....., ... , ... , ... , ... ,
....., ... , ... , ... , ...

2. Sintaxa este „ținutul” care cuprinde Acestea sunt: ,
..... , ... , ...

CAPITOLUL AL II-LEA

Alegoriile de bază

I. MORFOLOGIE

Iată în cele ce urmează FORMELE și corespondentele lor alegorice specifice morfologiei:

1. SUBSTANTIVELE sau „CREATURILE”: o clasă foarte numeroasă de forme, care denumesc obiecte, fenomene, concepte etc. și care se modifică (flectează) după număr, gen, caz (*copil, basm, educator, cer, fericire, Făt-Frumos, București, Mannheim etc.*).

2. PRONUMELE sau „UZURPATORII”; le-am numit așa pentru că, se știe, țin locul substantivelor (creaturilor) și se poartă de parcă urmăresc să preia locul acestora; o clasă destul de numeroasă de forme, eterogenă, compusă, așadar, din mai multe subclase (*ea, aceasta, fiecare etc.*).

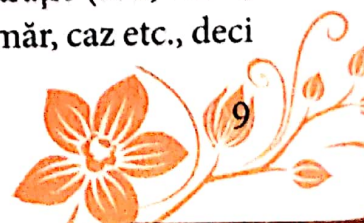
3. VERBELE sau „REGII”: o clasă numeroasă de forme care arată, în general, acțiuni sau stări și după care se orientează uneori și alte forme; sunt prezente în aproape orice enunț și par foarte „importante” (*a citi, a învăța, a se ruga etc.*).

4. ADJECTIVELE sau „CAMELEONII”/„SLUJITORII”: o clasă numeroasă de forme care arată însușiri, trăsături, calități, caracteristici etc. și care însoțesc, în general, substantivele (creaturile), pe care le și „servesc” cel mai bine, „copiindu-le” genul, numărul și cazul; deseori se comportă „cameleonic” (*verde, fericit, învingător, modest etc.*).

5. ARTICOLELE sau „PAJII”: o clasă de forme care ajută alte forme să se „individualizeze” (*un copil, copilul, fata cea frumoasă, părinți ai copilului etc.*).

6. NUMERALELE sau „SOLDAȚII”: o clasă cu alte subclase formată din elemente ordonate, numărate și numărabile (*trei, al o sutălea, de trei ori etc.*).

7. ADVERBELE sau „ANCORELE”: o clasă de forme care arată locul, timpul etc., dar care nu își schimbă forma decât după gradele de comparație (*aici, acolo, mâine, întotdeauna, devreme, așa etc.*). Adverbele nu au gen, număr, caz etc., deci

nu trebuie confundate cu substantivele („creaturile”): compară *casă* (substantiv, o *casă*, *două case*) cu *acasă* (adverb)!

8. PREPOZIȚIILE sau „PLANTELE”: o clasă numeroasă de forme care apar împreună cu substantivele, sau pronumele, sau numerele – uneori apar în componența unor structuri ca locuțiunile etc.; nu apar singure în enunțuri – am considerat în „jocul” nostru că nu pot „crește” singure, au nevoie de alte forme de care „să se agațe” și de aceea le-am denumit „plante” (*pe, de, cu, lângă, în* etc.).

9. CONJUNCȚIILE sau „LIANȚII”: o clasă de forme care „leagă” alte forme între ele, fie cuvinte, fie propoziții (*că, să, ca... să, și, dacă, ci, sau* etc.).

10. INTERJECȚIILE sau „LIBERII”: o clasă de forme compusă din cuvintele care arată zgomote din natură sau care însoțesc stări sau adresări (*au, miau, oh, hei, aaa, ehei, măi, băi, hai, cucurigu, cotcodac, bee, ham, iha, ei, zbârr, hopa* etc.).

Aplicație

Subliniați în textul de mai jos părțile morfologice (sau de vorbire) pe care le recunoașteți. Puneți inițiala denumirii fiecărei părți de vorbire recunoscute deasupra cuvântului subliniat:

Vladimir i-a citit Dariei un basm frumos. De acolo Daria a aflat că Făt-Frumos pleacă într-o călătorie și că binele iese întotdeauna învingător. Aaaa, și că existau trei frați, două împărății, trei prințese, zmeul, calul cel năzdrăvan și probele pe care trebuie să le treacă Făt-Frumos. A adormit târziu visând, ehei, nu la cai verzi pe pereți, ci la cât de interesante sunt poveștile...

Alegorie de sprijin

1. Imaginați-vă ținutul morfologiei ca o lume în care formele stau grupate în clase cu elemente de același tip. Clasele de forme, teoretic, nu intră în contact unele cu altele în acest ținut. Un element dintr-o clasă morfologică intră în contact cu alt element dintr-o altă clasă morfologică doar în procesul comunicării și aceasta înseamnă că au alcătuit enunțuri. Așadar, elemente din clase morfologice diferite intră în combinații în momentul în care sunt folosite pentru enunțuri.

Când acest fapt se produce, atunci ele intră în sintaxă, în celălalt „ținut”. Astfel, capătă funcții sintactice. De aceea, denumirile corecte pentru aceste clase sunt cele de clase lexico-gramaticale.

2. Unele dintre formele de mai sus nu ar putea intra niciodată în „ținutul” sintaxei dacă nu s-ar folosi de cele pe care le slujesc: prepozițiile nu pot avea singure funcții sintactice, ele se folosesc de substantive, în general; de aceea le-am și numit „plante”; conjuncțiile, de asemenea, nu pot primi funcții sintactice, acestea fac legătura între propoziții sau părți de propoziție, de aceea le-am numit „lianți”.

Nota bene!

1. Clasele morfologice nu au un număr egal de elemente. Substantivele și verbele, de exemplu, sunt cele mai numeroase; articolele reprezintă clasa cu cel mai mic număr de forme; prepozițiile și adverbele „au noroc” cu locuțiunile prepoziționale sau adverbiale; interjecțiile sunt, teoretic, numeroase, dar în uz frecvent sunt, de fapt, foarte puține, iar dintre acestea, ofertante sau interesante gramatical sunt foarte-foarte puține.

2. Unele dintre formele de mai sus sunt, de fapt, ajutoare pentru alte forme. De exemplu, articolul nu apare niciodată singur, ci doar cu substantive sau alte forme (adjective, de obicei, și atunci adjectivele devin substantive). De aceea am numit articolul „paj”.

3. Uneori formele consacrate „se deghizează” în alte forme: adjectivele („cameleonii”) se pot substantiviza cu ajutorul articolelor; numerales („soldații”) au valoare de substantiv sau adjectiv; interjecțiile („liberii”) au valoare de verbe și pot deveni predicate etc.

II. SINTAXĂ

În sintaxă intră formele de mai sus atunci când „îmbracă” haine de:

1. SUBIECT (obișnuiesc să cred că este „mama” propoziției);
2. PREDICAT (îl putem vedea ca pe „tatăl” propoziției); (PREDICATUL este VERBAL sau NOMINAL; predicatul nominal conține NUME PREDICATIV);
3. ATRIBUT (un determinant/adjunct al substantivului);
4. COMPLEMENT (un determinant/adjunct al verbului, al adverbului sau al adjectivului).

Ancoră

Există, de asemenea, funcții sintactice „interesante”, „hibride” (exemplu: element predicativ suplimentar).

Alegorie de sprijin

Vă propun să vă imaginați ținutul sintaxei ca o lume ordonată, în care cuvintele se combină în procesul comunicării. În acest fel rezultă enunțuri. Acestea sunt propoziții sau fraze. Deci, ținutul sintaxei reprezintă funcțiile sintactice pe care le-au căpătat cuvintele în procesul elaborării de propoziții.

Într-o propoziție cuvântul esențial este predicatul. El este centrul enunțului. Dacă vedem propoziția ca pe o familie, atunci predicatul este *tatăl*. Continuând alegoria, subiectul este *mama* din propoziție (*uneori, subiectul este absent, dar el există*; vorbim atunci de **subiect neexprimat; el poate fi inclus – în desinența de la verbul de persoana I ori a II-a sau poate fi subînțeles – din context, dar la persoana a III-a**).

Atributul și complementul sunt „ajutoarele” lor. Acestea se grupează după cum urmează: atributul determină substantivul, complementul determină verbul (adverbul sau adjectivul). Această afirmație poate fi reținută sub forma „*regula lui cine pe cine determină*” sau „*regula lui cine pe cine*”. Veți găsi, astfel, că „haine” de atribut îmbracă acele cuvinte care stau pe lângă un substantiv, iar complement (de loc, de mod, de timp, direct, indirect etc.) devin cuvintele care stau pe lângă un verb (la un mod personal sau nepersonal), un adverb sau un adjectiv.

Mai multe propoziții compun o frază. Putem vedea fraza, în spiritul alegoriei de mai sus, ca pe un *clan*.

Urmând această alegorie, putem înțelege morfologia ca pe o lume în care formele compun clase din elemente de același tip, dar nu intră în niciun fel de „legături familiale” sau „de clan”. Acesta este privilegiul cuvintelor din lumea sintaxei, acela de a căuta să relaționeze pentru a forma „familii” sau „clanuri”, deci propoziții sau fraze.

CAPITOLUL AL III-LEA

Substantivele („creaturile”), articolele („pajii”), prepozițiile („plantele”)

1. SUBSTANTIVELE sau „CREATURILE” denumesc obiecte, ființe, lucruri, noțiuni, fenomene, stări, relații etc. – entități (dacă vrem să le spunem folosind un singur cuvânt generic). Ele reprezintă o clasă foarte numeroasă de forme, care se modifică (flectează) după ceea ce numim categorii gramaticale. Aceste categorii gramaticale sunt *gen*, *număr*, *caz* și *determinare* (categoria *determinării* înseamnă valorificarea articolului pentru a putea numi un exemplar sau „exemplarul” ales din clasa de substantive).

1.1. Cea mai simplă clasificare a substantivelor se poate face după criteriul opoziției general/particular. Potrivit acestui criteriu sunt:

- ▶ substantive **comune**: când se referă la o clasă de elemente de același fel și se notează cu literă mică – de exemplu, *calculator*, *pisică*, *medic*;
- ▶ substantive **proprii**: când se referă la un exemplar particular, unic, la numele de persoană sau de personaj, de carte (*Enciclopedia zmeilor*), de instituție, de corp ceresc, de eveniment istoric, de sărbătoare, de marcă sau de firmă etc.; acestea pot fi denumite:
 - antroponime: *Ionescu*, *Vladimir*, *Daria*, *Albă-ca-Zăpada*; *Harry Potter*;
 - zoonime: *Apolodor*, *Joiana*, *Miau*;
 - toponime, hidronime: *București*, *Dâmbovița* etc.

2. Determinarea substantivelor sau relația dintre substantive și ARTICOLE („PAJI”)

Vă rog să vă amintiți că v-am propus să vă gândiți la partea de vorbire numită *articol* ca la un element care ajută alte forme, de obicei substantive (veți vedea că migrează însă și la adjective, numerale etc.), motiv pentru care l-am numit „paj”.

Imaginați-vă, deci, că nu poate apărea singur, trebuie întotdeauna să „slujească” pe cineva: un substantiv, un adjectiv (care astfel, devine substantiv) etc.

2.1. Importante sunt patru categorii de articole:

- a. nedefinit sau nehotărât (proclitic = stă în fața substantivului): *un băiat – niște băieți; o fată – niște fete; un ou – niște ouă*;
- b. definit sau hotărât (enclitic = stă la finalul substantivului): *băiatul (u este vocală de legătură, nu intră în articol!) – băieții; fata – fetele; oul – ouăle; băiatului; fetei*;

Atenție!

În situația unui substantiv propriu folosit la genitiv sau dativ, articolul hotărât se așază în fața substantivului: cartea *lui* Vladimir/i-am spus *lui* Carmen.

- c. demonstrativ: *cel, cea, cei, cele*; articolul demonstrativ apare, cel mai adesea, lângă un substantiv articulat hotărât însoțit de un adjectiv: *băiatul cel deștept; fata cea frumoasă; copiii cei cuminți; împărățiile cele îndepărtate*;
- d. posesiv (genitival): *al, a, ai, ale*; articolul posesiv (genitival) apare în următoarele situații:
 - pentru un substantiv în genitiv care determină un substantiv articulat nehotărât: *o mașină a mamei*;
 - pentru substantive în genitiv aflate într-o enumerare, toate determinând același substantiv articulat hotărât: *mașina mamei, a tatălui, a familiei*;
 - pentru pronume posesive: *al meu, al tău, al său*;
 - pentru adjective posesive antepuse substantivelor determinate: *ale noastre visuri*;
 - pentru adjective posesive aflate la distanță de substantivele determinate: *fratele mai mic al mamei*.

Aplicație

Subliniați toate articolele din următoarele enunțuri:

Numărul lui Fibonacci este numărul de aur. El oglindește proporția perfectă. O imagine în care el poate fi recunoscut este desenul spiralei, al scoicii etc. Imaginile cele interesante se găsesc la tot pasul.

3. NUMĂRUL substantivelor

3.1. O altă modalitate de flexiune a substantivelor este cea după număr: singular (un exemplar)/plural (mai multe exemplare): *casă – case; copil – copii; fată – fete; basm – basme; tablou – tablouri, cal – cai; mireasmă – miresme* etc. Observați că desinențele de plural (secvența de final de cuvânt care arată pluralul) poate fi: *-e, -i, -uri*.

3. 2. Este important să știți că există:

- a. substantive doar cu formă de singular (*singularia tantum*), deci defective de plural: *miere, grâu, aur, curaj*;
- b. substantive doar cu formă de plural (*pluralia tantum*), deci defective de singular: *câlți, icre, funeralii*.

Aplicație

Treceți următoarele substantive la plural:

► măgăruș:	► maimuță:
► mănușă:	► împărăție:
► castel:	► grâu:
► căpșună:	► soare:

4. GENUL substantivelor

4.1. Substantivele au trei genuri:

- a. masculin: *acest cal, acești cai*;
- b. feminin: *această baghetă, aceste baghete*;
- c. neutru: *acest ou/creion/tablou, aceste ouă/creioane/tablouri* (neutrul folosește masculinul pentru singular și femininul pentru plural).

4.2. Se consideră că denumirile zilelor săptămânii sunt feminine și cele ale lunilor sunt masculine.

Aplicație

Numiți în spațiile punctate genul următoarelor substantive:

- ▶ *această capră* – *aceste capre*:
- ▶ *acest virus* – *aceste virusuri*:
- ▶ *acest țărâm* – *aceste țărâmură*:
- ▶ *acest ghiveci* – *aceste ghivece*:
- ▶ *acest mînz* – *acești mînji*:

5. PREPOZIȚIILE („PLANTELE”)

Consider potrivit să menționăm acum prepozițiile pentru legătura lor cu substantivele, în general.

Vă reamintiți, le-am numit „plante” pentru că au nevoie să se „cațare” pe alte forme, nu pot apărea altfel. Acele forme pe care le însoțesc prepozițiile sunt: substantive (*cu stiloul*), pronume (*pentru mine*), dar și adverbe (*de sus*) sau chiar verbe (*a* din structura infinitivului, morfem al infinitivului este prepoziție, la origine).

5.1. Cele mai frecvente prepoziții (simple = formate dintr-un singur cuvânt; compuse = formate din mai multe cuvinte) sunt:

pe, de, la, de la, lângă, cu, despre, înspre, de pe, de pe la, de pe lângă etc.

5.2. Prepozițiile („plantele”) sunt instrumente specializate pentru anumite cazuri:

- ▶ genitiv – *asupra, deasupra, împotriva* etc. (vezi detalii la paragraful despre cazul GENITIV);
- ▶ dativ – *grație, datorită, potrivit, conform, contrar* etc. (vezi detalii la paragraful despre cazul DATIV);
- ▶ acuzativ – *de, pe, la, cu, pentru, lângă, de pe, de pe lângă* etc. (vezi detalii la paragraful despre cazul ACUZATIV).

5.3. Prepozițiile nu se analizează separat, ci odată cu substantivul, pronumele etc.; se precizează existența acestora în analiza cuvântului alături de care apar; **prepozițiile nu au funcție sintactică.**

Aplicație

Subliniați prepozițiile din următorul text:

Ileana se văzu nevoită să ceară ajutor de la regina albinelor. Aceasta îi dădu o aripioară. Pentru a folosi aripioara, Ileana se sfătui cu ielele. Nu era bine să le

nesocotești vorbele. Datorită zânelor din pădure, Ileana află multe secrete. Pentru a ajunge cu bine în Ceastălaltă Împărăție, fata avea de trecut probele de la bordeiul de pe lângă Izvorul Fermecat.

6. CAZURILE substantivelor (sau ale înlocuitorilor acestora)

6. 1. NOMINATIV

- nominativul este cazul în care cuvintele ajung să aibă funcția (să îmbrace hainele) de **SUBIECT** sau **NUME PREDICATIV** sau **element predicativ suplimentar**;
- întrebările specifice sunt: *Cine/ce (face acțiunea)? Despre cine se vorbește în enunț?* – pentru subiect.

Exemplu: *Câinele latră. Cine latră? (câinele = subiect).*

Dificultăți

Pentru identificarea numelui predicativ, este nevoie de înțelegerea faptului că relația se definește ca **X = Y**, unde **X = subiectul** și **Y = numele predicativ**.

Exemplu: *Cara este stomatolog (stomatolog = nume predicativ).*

Pentru identificarea funcției de **element predicativ suplimentar (e.p.s.)** trebuie să înțelegem următoarele:

- în structura de profunzime sunt două enunțuri dintre care unul are un nume predicativ;
- enunțul dat rezumă, de fapt, aceste două enunțuri;
- cuvântul considerat e.p.s. determină un verb care nu face parte din grupa verbelor copulative.

Exemplu:

Zmeul se consideră poet (cuvântul a cărui funcție sintactică trebuie găsită este *poet*).

- Propoziția dată este echivalentă cu: *Zmeul consideră că este poet*. Se observă, deci, cele două propoziții care stau la baza enunțului dat: *Zmeul consideră* și *că este poet*; în a doua propoziție, *poet* este nume predicativ.
- Cuvântul *poet* din propoziția *Zmeul se consideră poet* determină un verb care nu este copulativ.

Aplicație

Completați în spațiile punctate funcția sintactică a cuvintelor scrise cu italic:

Vrăjitoarea (.....) nu era o persoană (.....) prea discretă. Îi plăcea să se știe care este *vraja* (.....) ei. Se credea cea mai bună *vrăjitoare* (.....) din lume.

6. 2. GENITIV

6.2.1. Este cazul pentru care întrebările specifice sunt: *al/a/ai/ale cui?* și cel care arată posesia, apartenența.

Este cazul substantivelor (dar și al pronumelor etc.) cu funcție sintactică („haine”) de **atribut substantival (alteori, pronominal) genitival**.

Exemplu:

Mașina mamei e roșie (a cui mașină?; **mamei = atribut substantival genitival**).

Pentru situațiile când pronumele este în genitiv, vă propun acum o „ancoră”:

Cartea lui e pe masă (a cui carte?; **lui = atribut pronominal genitival**).

Vacanța unora s-a sfârșit (a cui vacanță?; **unora = atribut pronominal genitival**).

Casa alor noștri e veche (a cui casă?; **alor noștri = atribut pronominal genitival**).

Nota bene!

Observați că întotdeauna **cuvântul în cazul genitiv – substantiv sau pronume, în general, – stă pe lângă un substantiv, de obicei, articulat definit (hotărât)**; cu ajutorul aceluia substantiv punem întrebarea. Rețineți că relația de posesie nu este posibilă altfel. Deci, **atributul substantival genitival (a.s.g.) sau atributul pronominal genitival (a.p.g.) determină un substantiv!**

Vă rog să observați că denumirea funcției sintactice nu este doar *atribut*, ci **atribut substantival** (pentru că este exprimat prin substantiv) **genitival** (pentru că substantivul prin care se exprimă atributul este în cazul genitiv)!

6.2.2. Este timpul să menționăm faptul că există prepoziții (și locuțiuni prepoziționale) care cer cazul genitiv. Acestea sunt:

▶ <i>contra</i> ;	▶ <i>în josul</i> ;	▶ <i>de-a lungul</i> ;
▶ <i>împotriva</i> ;	▶ <i>în susul</i> ;	▶ <i>de-a latul</i> ;
▶ <i>asupra</i> ;	▶ <i>în mijlocul</i> ;	▶ <i>de-a curmezișul</i> etc.
▶ <i>deasupra</i> ;	▶ <i>în stânga</i> ;	
▶ <i>dedesubt</i> ;	▶ <i>în dreapta</i> ;	

Observați că multe provin din adverbe sau locuțiuni adverbiale (*deasupra, dedesubt, în mijloc* etc.). Față de acestea, prepozițiile sunt sau par cuvinte articulate definit (hotărât).

Comparați:

Eu locuiesc deasupra, unde *deasupra* este adverb,
cu *Deasupra mănăstirii stă mama*, unde *deasupra* este prepoziție și se analizează împreună cu substantivul, care, evident, este în cazul genitiv.

Aplicație

1. Subliniați cu o linie substantivele în genitiv și cu două linii substantivele determinate de acestea:

Bagheta vrăjitoarei nu mai funcționa. Toate fumurile ei se duseseră pe Apa Sâmbetei. Niciuna dintre formulele magiei nu părea validă.

2. Numiți funcția sintactică a substantivelor în genitiv din textul de mai sus:

-
-
-
-

3. Enumerați cinci prepoziții care cer genitivul:

-
-

6. 3. DATIV

6.3.1. Este cazul cuvintelor pentru care întrebarea specifică este: *cui?* și cazul substantivelor (al pronumelor) cu funcție sintactică („haine”) de **complement indirect (c.i.)** sau **atribut substantival datival (a.s.d.)**. Evident – tot ca o „ancoră” pentru învățarea pronumelui –, când pronumele „îmbracă hainele” de atribut el este **atribut pronominal datival (a.p.d.)**.

Exemplu:

a. *I-am dat elevei un măr* (cui i-am dat?; *elevei* = **complement indirect = c.i.**).

(În egală măsură, puteți observa că pronumele personal *-i* stă în cazul dativ și „dublează” informația oferită de substantivul *elevei*; cui am dat?; răspuns: *elevei* (ii), *-i*; deci, *-i* este, de asemenea, **c.i.**).

b. *Îi spun amicei o anecdotă* (cui îi spun?; *amicei* = **c.i.**).

Aplicând și în acest caz raționamentul de mai sus, observăm că aceeași întrebare se poate pune și pentru aflarea funcției sintactice a pronumelui personal *îi*: cui spun?; răspuns: *amicei*, *îi*; deci, *îi* este **c.i.**

Nota bene!

Observați că pentru a afla funcția substantivului în dativ întrebarea se pune la verbul-centru: cui *am dat?*, cui *spun?*

c. *El îi vine unchi mamei mele* (cui îi vine unchi?; mamei = **a.p.d.** – este atribut pentru că determină un substantiv).

6.3.2. Este timpul acum să precizăm faptul că există prepoziții care cer cazul dativ. Acestea sunt:

- ▶ *grație* (*Grație ajutorului tău am reușit.*);
- ▶ *mulțumită* (*Mulțumită efortului susținut, am terminat la timp.*);
- ▶ *datorită* (*Datorită mamei, am învățat să scriu corect.*);
- ▶ *potrivit* (*Potrivit raportului, a funcționat totul.*);
- ▶ *conform* (*Am funcționat conform planului.*);
- ▶ *contrar* (*Nu se mișcă din loc, contrar aparențelor.*);
- ▶ *aidoma* (*Aidoma buniciei, îmi place să port mănuși.*);
- ▶ *așijderea* (*Așijderea nepoatei tale, nu croșetez.*).

Observați că prepozițiile care cer dativul (este bine să le mai citiți o dată, acestea rimează, pot fi reținute și după sonoritatea favorabilă) provin din substantive, participii sau adverbe. Ele se termină în *-ă*, *-e* sau consoană, spre deosebire de prepozițiile care cer genitivul și se termină în *-a* sau *-l*.

Nota bene!

Datorită este o prepoziție care se folosește în contexte pozitive:

Datorită ție am luat examenul.

Locuțiunea *din cauza* se folosește în contexte negative:

Din cauza neatenției, m-am împiedicat.

Aplicație

1. Scrieți pe spațiile punctate funcția sintactică a substantivelor în dativ din textul următor:

I-am oferit profesorului sprijinul promis. Acesta nu îi este coleg tatălui meu. Prietenului tău nu îi place să primească ajutor.

- ▶ profesorului = ...
- ▶ tatălui = ...
- ▶ prietenului = ...

2. Enumerați opt prepoziții care cer dativul; alcătuiți enunțuri cu acestea.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. 4. ACUZATIV

6.4.1. Este cazul substantivelor care apar cu **prepoziții**, cu excepția celor care sunt complemente/obiecte directe (neanimate).

6.4.2. Este cazul substantivelor care pot primi următoarele funcții sintactice:

- ▶ complement direct; (*ce...? pe cine...?*);
- ▶ complement indirect (alt „tip” decât cel care răspunde la întrebarea *cui?*); (*la cine?, la ce? pentru cine? pentru ce? cu cine?, cu ce? despre cine?, despre ce? etc.*);
- ▶ complemente circumstanțiale (de loc – *unde?*; de timp – *când?*; de mod – *cum?* etc.);
- ▶ atribut substantival prepozițional (*ce fel de...?*);
- ▶ nume predicativ (trebuie să respecte „tiparul” $x = y$, unde y este numele predicativ exprimat printr-un substantiv însoțit de prepoziție).

Iată mai jos cum facem legătura între întrebare și funcția sintactică (f.s.) a substantivelor în acuzativ:

1. *Pe cine... (vb.)? Ce... (vb.)?* – situație în care substantivul are f.s. de complement direct (c.d.).

Exemplu: *Am văzut un inorog. Ce am văzut? – un inorog = c.d.*

L-am văzut pe tata. Pe cine am văzut? – pe tata = c.d.

2. *Unde...?* – situație în care substantivul are f.s. de complement circumstanțial de loc (c.c.l.): *Am plecat la castel. Unde am plecat? – la castel = c.c.l.*

3. *Când...?* – situație în care substantivul are f.s. de complement circumstanțial de timp (c.c.t.): *Cântam iarna trecută. În fiecare iarnă cântam. Când cântam? – iarna = c.c.t.*

Atenție!

În situația 3 cuvântul *iarna* este substantiv, nu adverb, întrucât este determinat de un adjectiv (*trecută, fiecare*); adverbul nu poate fi determinat de un adjectiv.

4. *Cum ...?* – situație în care substantivul are f.s. de complement circumstanțial de mod (c.c.m.): *Dansăm cu pasiune. Cum dansăm? – cu pasiune = c.c.m.*

5. *Ce fel de?/care...?* – situație în care substantivul are „haine” de atribut substantival prepozițional: *Găina de aur nu face ouă. Care/ce fel de găină? – de aur = atribut substantival prepozițional.*

6. *Cornul pare de argint. Cornul (x) – subiect; de argint (y) – nume predicativ.*

Nota bene!

În aproape toate situațiile în care apar substantive în acuzativ, acestea sunt însoțite de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale (am numit prepozițiile „plante”, întrucât nu apar singure, ci au nevoie să se „agațe” de ceva; cel mai adesea, se „agață” de substantive): *pe, de, la, de la, lângă, cu, despre, înspre, de pe, de pe la, de pe lângă* etc.

Aplicație

Analizați substantivele în cazul acuzativ din textul de mai jos:

L-am văzut atunci pe prinț. Avea părul ca spicul grâului. Mergea drept ca un brad înspre supușii săi. Purta pe umăr un arc minunat. Despre prinț se vorbea frumos la palat. Împărăția de aur se mândrea cu așa cârmuitor. În fiecare primăvară oștenii toți îl sărbătoreau ca pe un zeu.

- ▶ *pe prinț* = ...
- ▶ *părul* = ...
- ▶ *ca spicul* = ...
- ▶ *ca un brad* = ...

- *înspre supușii* = ...
- *pe umăr* = ...
- *un arc* = ...
- *despre prinț* = ...
- *la palat* = ...
- *de aur* = ...
- *cu... cârmuitor* = ...
- *în... primăvară* = ...
- *ca pe un zeu* = ...

6. 5. VOCATIV

6.5.1. Este cazul substantivelor care exprimă o adresare, o invocare, o chemare.

6.5.2. Substantivele în vocativ **nu au funcție sintactică**.

6.5.3. Substantivele în vocativ au desinență specifică: *-o (fato!; Corino!; Tomo!), -e (frate!, Vladel!) sau -le (moșule!; Vladule!)*.

Pot apărea însă și cu desinența de nominativ (*-a sau -l*).

Exemplu:

Maria, vii astăzi?

Colega, ai văzut?

Colegule, te aștept!

Substantivele în vocativ sunt în raport de coocurență cu verbele la imperativ:

Fato, vino!

Nota bene!

Chiar dacă substantivele în vocativ nu au funcție sintactică, pot primi determinanți.

Exemplu: *Domnule Ionescu, profesor de serviciu, vrei să vieni puțin?*

Cuvintele *Ionescu, profesor* determină substantivul în vocativ *domnule* și sunt deci atribute substantivale; *de serviciu* determină substantivul *profesor*, deci este **atribut substantival prepozițional**.

CAPITOLUL AL IV-LEA

Pronumele („uzurpatorii”)

1. Pronumele ține locul numelui, deci al substantivului, acesta fiind și motivul pentru care ne-am luat libertatea să îl numim prin termenul „uzurpatorii”.

Poate, în consecință, să primească aceleași funcții sintactice cu ale substantivului: subiect, nume predicativ, atribut, complement.

1.1. Reprezintă o clasă lexico-gramaticală eterogenă, formată din:

- ▶ pronumele personal;
- ▶ pronumele reflexiv;
- ▶ pronumele de întărire;
- ▶ pronumele posesiv;
- ▶ pronumele demonstrativ;
- ▶ pronumele interogativ;
- ▶ pronumele relativ;
- ▶ pronumele nehotărât;
- ▶ pronumele negativ.

2. PRONUMELE PERSONAL

2.1. Pronumele personal are categoriile de persoană (I, a II-a, a III-a), număr (singular și plural), gen (masculin și feminin, dar doar pentru persoana a III-a singular și plural: *el, ea, ei, ele*) și caz (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ și vocativ).

2.2. Pronumele personal are forme accentuate (*eu, mie, tu, el, nouă, lor* etc.) și forme neaccentuate sau atone (*mi, îi, -l, ne, vă* etc.).

2. 3. Formele pronumelui personal sunt:

2.3.1. singular, **nominativ**:

persoana I: *eu*

persoana a II-a: *tu*

persoana a III-a: *el* (masculin)/*ea* (feminin)

plural, **nominativ**

persoana I: *noi*

persoana a II-a: *voi*

persoana a III-a: *ei* (masculin)/*ele* (feminin)

2.3.2. singular, **genitiv**

persoana I: nu există

persoana a II-a: nu există

persoana a III-a: *lui* (masculin)/*ei* (feminin)

plural, **genitiv**

persoana I: nu există

persoana a II-a: nu există

persoana a III-a: *lor* (masculin)/*lor* (feminin)

2.3.3. singular, **dativ**

persoana I: *mie* – formă accentuată; *îmi*, *mi* – forme neaccentuate

persoana a II-a: *ție* – formă accentuată; *îți*, *ți* – forme neaccentuate

persoana a III-a: (masculin) *lui* – formă accentuată; *îi*, *-i* – forme neaccentuate/(feminin) *ei* – formă accentuată; *îi*, *-i* – forme neaccentuate

plural, **dativ**

persoana I: *nouă* – formă accentuată; *ne*, *ni* – forme neaccentuate

persoana a II-a: *vouă* – formă accentuată; *vă*, *vi* – forme neaccentuate

persoana a III-a: (masculin+ feminin) *lor* – formă accentuată; *le*, *li* – forme neaccentuate

2.3.4. singular, **acuzativ**

persoana I: *mine* – formă accentuată; *mă*, *m-* – forme neaccentuate

persoana a II-a: *tine* – formă accentuată; *te*, *t-* – forme neaccentuate

persoana a III-a: (masculin) (pe, cu ...) *el* – formă accentuată; *îl*, *-l* – forme neaccentuate/(feminin) (pe, cu ...) *ea* – formă accentuată; *o* – formă neaccentuată

plural, acuzativ

persoana I: (pe, cu ...) *noi* – formă accentuată; *ne* – formă neaccentuată

persoana a II-a: (pe, cu ...) *voi* – formă accentuată; *vă, v-* – forme neaccentuate

persoana a III-a: (masculin + feminin) (pe, cu ...) *ei/ele* – formă accentuată; *-i, le-* – forme neaccentuate

2.3.5. singular, vocativ

persoana a II-a: *tu!*

plural, vocativ

persoana a II-a: *voi!*

2.4. Pronumele personale de politețe

Forme:

– *dumneata* (+ verb la singular, persoana a II-a), *dumneavoastră* (+ verb la plural, persoana a II-a), *dumnealui, domnia sa* (verb la singular, persoana a III-a), *Domnia Voastră, Înălțimea Sa, Alteța Voastră* (verb la plural, persoana a II-a pentru toate ultimele trei forme).

Atenție!

Dânsul, dânsa nu sunt pronume personale de politețe, ci pronume personale.

2.5. Funcțiile sintactice ale pronumelor personale

Funcțiile sintactice ale pronumelor personale sunt aceleași ca la substantiv:

- **subiect**: *Eu sunt profesor. Tu ești elev.*
- **nume predicativ**: *Elevul este el.*
- **complement direct**: *L-am văzut (pe el). Am studiat-o. Te-am remarcat. M-a chemat (pe mine).*
- **complement indirect**: *S-a săturat de tine. S-a plictisit de ea. Se vorbește despre noi.*
- *Îi spun amiceii o anecdotă* (cui îi spun?; **amiceii = c.i.**).
- **complement circumstanțial de mod**: *Vorbește ca tine. Se poartă ca dumneavoastră.*
- **atribut pronominal prepozițional**: *Cartea de la el este interesantă. Lupta împotriva ei nu are rezultate.*
- **atribut pronominal genitival**: *Cartea lui e pe masă* (a cui carte?; **lui = atribut pronominal genitival**);
- **atribut pronominal datival (a.p.d.)**: *I-au venit părinții. Vraja-ți e spulberată.*

Pentru propozițiile de tipul *I-au venit părinții* sau *Vraja-ți e spulberată*, ne interesează funcția sintactică a formelor în dativ: *i*, respectiv, *ți*.

Pentru a le afla trebuie să observăm că:

- a. aceste forme determină substantivul și sunt atribute: care părinți?; care vrajă?;
- b. substantivul este articulat definit (hotărât);
- c. un mijloc de verificare a faptului că sunt atribute, deci că determină substantive, este dat de echivalența cu structuri care conțin posesive: *I-au venit părinții* = *Au venit părinții săi*; *Vraja-ți e spulberată* = *Vraja ta e spulberată*.

Nu înțelegem din aceasta că *-i* sau *-ți* sunt adjective posesive! Acestea sunt pronume personale, forme atone, aflate în cazul dativ, cu funcția sintactică de **atribut** (pentru că determină un substantiv).

Deci: *i*, *ți* sunt **tribute pronominale dativale**.

Aplicație

Analizați morfo-sintactic pronumele personale din textul de mai jos:

Noi nu știam nimic.

Noi = ...

Împărăteasa era ea.

ea = ...

Tu vorbești cu ea.

Tu = ...

cu ea = ...

Părinții ei se împotrăviseră.

Ei = ...

O anunțaserăm, dar nu-i spusaserăm în mod explicit.

o = ...

i = ...

Magia-i era anulată.

i = ...

3. PRONUMELE REFLEXIV

3.1. Formele pronumelui reflexiv se folosesc pentru a arăta că o acțiune se răsfrânge asupra celui care o săvârșește (de aceea, de foarte multe ori, dar nu întotdeauna, pronumele reflexiv reprezintă marca diatezei reflexive):

Se crede mare și tare. Se gândește. Mă bucur. Te sature. S-a întrebat pe sine îndelung. Își imaginează o poveste. Îmi scriu o scrisoare.

3.2. Pronumele reflexiv are forme specifice:

- acuzativ: *pe sine, se -s; pe sine* = formă accentuată; *se, -s* = forme neaccentuate;
- dativ: *sieși, își, -și; sieși* = formă accentuată; *își, -și* = forme neaccentuate.

3.2.1. Restul paradigmei (alcătuită și din formele pentru celelalte persoane, I, a II-a) se preia de la pronumele personal. Aceste forme devin forme ale pronumelui reflexiv:

Mă spăl pe mâini. Îmi găsesc un înlocuitor.

Te piepteni până dimineța. Ți-ai notat ce să faci.

Ne ducem la concert.

Vă construiți o grădină suspendată?

Nota bene!

Observați că în toate cazurile de mai sus cel care face acțiunea o răsfărge asupra sa. Este esențial să sesizați identitatea de persoană între cea a pronumelui prin care se poate exprima subiectul și cea a obiectului (direct sau indirect) asupra căruia se revărsă acțiunea redată de verb. Numai așa puteți fi siguri că în aceste situații este vorba despre pronume reflexiv, nu despre pronume personal.

3.2.2. În situația în care pronumele reflexiv nu face parte din structura verbală (pentru a marca diateza reflexivă), pronumele reflexiv **are funcție sintactică**. Logica obținerii lor este aceeași ca pentru pronume personale (vezi subcapitolul **Pronume personale**). Când intră în structura verbului pentru a marca diateza reflexivă nu are funcție sintactică (vezi subcapitolul **Diateza reflexivă**).

4. PRONUMELE (ȘI ADJECTIVUL) DE ÎNTĂRIRE

4.1. Formele specifice acestei grupe de pronume sunt:

masculin, singular:

persoana I: *însumi*

persoana a II-a: *însuși*

persoana a III-a: *însuși*

feminin, singular:

persoana I: *însămi*

persoana a II: *însăși*

persoana a III-a: *însăși*

masculin, plural:

persoana I: *înșine*

pers a II-a: *înșivă*

pers a III-a: *înșiși*

feminin, plural:

persoana I: *însene*

persoana a II-a: *însevă*

persoana a III-a: *însele*

În limba veche, aceste forme erau folosite pronominal:

Însămi am scris scrisoarea.

În limba română de astăzi, acestea apar doar adjectival:

Eu însămi am scris scrisoarea.

Atenție!

4. 2. Adjectivele de întărire (de la singular) care însoțesc forme pronominale sau substantivale în genitiv sau dativ schimbă vocala mediană -ă în -e:

Mie însemi mi s-a spus.

Fetei înseși i s-a dat un răspuns.

Aplicație

Completați spațiile libere cu adjectivele de întărire potrivite:

..... faptul că nu a înțeles se vede în ce a scris. Problema
nu este că nu a aplicat, ci că nu a identificat greșeala. Fetei nu i-a fost
clar ce a trebuit să facă. Mie (feminin, singular) mi-a fost de ajutor.
Ție (masculin, singular) ți-a fost?

5. PRONUMELE POSESIV

5.1. Formele pronumelui posesiv cuprind articolul posesiv genitival: *al, a, ai, ale*.

5.2. Pronumele posesive sunt:
singular:

- ▶ persoana I: *al meu, a mea, ai mei, ale mele*
- ▶ pers a II-a: *al tău, a ta, ai tăi, ale tale*
- ▶ persoana a III-a: *al său, a sa, ai săi, ale sale*

plural:

- ▶ persoana I: *al nostru, a noastră, ai noștri, ale noastre*
- ▶ persoana a II-a: *al vostru, a voastră, ai voștri, ale voastre*
- ▶ persoana a III-a: **nu există**

5.2.1. Funcții sintactice frecvente:

- ▶ subiect: ***Al meu a venit.***
- ▶ nume predicativ: ***Acestea sunt ale noastre.***
- ▶ atribut pronominal genitival: ***Casa alor tăi e mare.***

- complement indirect: *Nu vorbesc cu al tău.*
- complement circumstanțial de mod: *Se comportă ca al nostru.*
- complement circumstanțial de loc: *Pleacă spre al tău.*

Nota bene!

Nu confundați pronumele posesiv (în nominativ) *al său, a sa, ai săi, ale sale* cu pronumele personal (în genitiv) *al lui, al ei, al lor*, chiar dacă au același înțeles. Acestea sunt forme pronominale diferite, au cazuri diferite și funcții sintactice diferite!

5.2.2. Probleme de ortografie

Pronumele posesive *ai noștri, ai voștri* nu se scriu niciodată cu doi *i*!

Așadar, formele corecte sunt:

Ai noștri s-au întâlnit cu ai voștri.

5.3. Adjectivele posesive

Apar pe lângă substantive și se acordă cu acestea în gen, număr și caz.

5.3.1. Formele lor sunt:

singular:

- persoana I: *meu, mea, mei, mele*
- persoana a II-a: *tău, ta, tăi, tale*
- persoana a III-a: *său, sa, săi, sale*

plural:

- persoana I: *nostru, noastră, noștri, noastre*
- persoana a II-a: *vostru, voastră, voștri, voastre*
- persoana a III-a: **nu există**

Nota bene!

Adjectivele posesive apar fără articol posesiv genitival, în general. Cu o excepție însă, când adjectivul posesiv este antepus: *Ale voastre doruri le cânt.*

Atenție!

Nu confundați adjectivul posesiv *său* cu pronumele personal în genitiv *lui*.

Creionul său este pe masă (*său* = adjectiv posesiv, persoana a III-a, masculin, singular, cazul nominativ, funcția sintactică de **atribut adjectival**).

Creionul **lui** este pe masă (**lui** = pronume personal, persoana a III-a, masculin, singular, cazul genitiv, forma accentuată, funcție sintactică de **atribut pronominal genitival**).

5.3.2. Probleme de ortografie:

Adjectivele posesive (**ai**) **noștri**, (**ai**) **voștri** nu se scriu niciodată cu doi **i** (nici în antepunere, nici în postpunere)!

Așadar, formele corecte sunt:

Copiii noștri au citit basmul.

Ai noștri copii au citit basmul.

Elevii voștri au înțeles corect.

Ai voștri elevi au înțeles corect.

6. PRONUMELE DEMONSTRATIV

6.1. Pronumele din această grupă sunt:

- de apropiere: **acesta**, **aceasta**, **aceștia**, **acestea**;
- de identitate: **același**, **aceeași**, **aceiași**, **aceleași**;
- de depărtare: **acela**, **aceea**, **aceia**, **acelea**;
- de diferențiere: **celălalt**, **cealaltă**, **ceilalți**, **celelalte**.

Pronumele demonstrativ nu are persoană! Are însă gen, număr, caz și funcție sintactică.

6.2. Pentru pronumele demonstrativ există forme populare:

- **ăsta**, **asta**, **ăștia**, **astea**;
- **ăla**, **aia**, **ăia**, **alea**;
- **cestălalt**, **ceastălaltă**, **ceștilalți**, **cestelalte**.

6.3. Înlocuind un substantiv, pronumele demonstrative vor primi aceleași funcții sintactice ca ale substantivului și ca celelalte forme pronominale de mai sus: **subiect**, **atribut pronominal genitival**, **complement direct**, **complement indirect**, **complemente circumstanțiale**.

6.4. Adjectivul pronominal demonstrativ

Când apare pe lângă un substantiv și se acordă cu acesta în gen, număr și caz, pronumele demonstrativ trece la adjectiv demonstrativ; se vor păstra trăsăturile de apropiere, de identitate, de depărtare și de diferențiere:

Prințul acesta este curajos.

Același prinț s-a prezentat și ieri.

*El s-a căsătorit cu **acea** prințesă.*

***Celeilalte** prințese nu i-a răspuns la chemare.*

6.5. Funcțiile sintactice ale adjectivului demonstrativ sunt acelea ale adjectivului. În general, el este **atribut adjectival demonstrativ**.

6.6. Probleme de ortografie

Nu confundați forma de singular feminin *aceeași* cu forma de plural masculin *aceiași*:

***Aceeași** fată a venit de două ori pentru rolul de mașteră. **Aceiași** actori au sfătuit-o să renunțe.*

Forma *aceleiași* (nu *aceleeași*!) se folosește pentru singular, feminin, dativ (genitiv):

***Aceleiași** fete i-ai vorbit și ieri.*

7. PRONUMELE INTEROGATIV

7.1. Formele pronumelui interogativ sunt (la nominativ):

care, cine, ce, câți, câte.

7.2. Observați că nu au categoria de persoană, gen și număr, cu excepția formelor *câte, câți* care au număr și gen.

7.3. Acestea apar în interogații (de unde și denumirea lor):

Cine a venit?

Care e vinovatul?

Ce faci?

Câți (câte) vin la întâlnire?

7.4. Forma de genitiv/dativ pentru *cine* este *cui*; formele de genitiv/dativ pentru *care* sunt *căreia, căruia*.

7.5. Funcțiile sintactice se obțin făcând analogia cu cele ale substantivului.

7.6. Unele dintre aceste forme au valoare adjectivală: *ce, care, câți, câte*:

Ce tablou ai cumpărat?

Care copil e vinovat?

Câți oameni au citit basme?

Câte pisici sunt aici?

Funcțiile sintactice se obțin prin analogia cu adjectivul.

8. PRONUMELE RELATIV

8.1. Formele sunt omonime cu cele ale pronumelui interogativ, diferența fiind aceea că pronumele relative se găsesc în frază, sunt cele care introduc propozițiile subordonate în frază (fac relația):

► *care, cine, ce, câți, câte.*

8.2. Acestea au funcții sintactice în propoziția pe care o introduc:

Nu știu cine a scris poemul (*cine* = pronume relativ, caz nominativ, funcție sintactică de **subiect**).

I-am spus cui a venit (*cui* = pronume relativ, caz dativ justificat de rectiunea verbului *a da* aflat în principală, dar funcție sintactică de **subiect** în propoziția *cui a venit*).

Mă întreb ce a devenit (*ce* = **nume predicativ**).

Mă gândesc la ce a spus (*la ce* = pronume relativ în acuzativ, funcția sintactică de **complement direct**).

A venit și copilul pe care te-ai supărat (*pe care* = pronume relativ, în acuzativ, funcție sintactică de **complement indirect**).

A venit copilul, care copil te-a supărat ieri (*care* = adjectiv relativ, se acordă în gen, număr, caz cu substantivul *copil*, funcție sintactică de **atribut adjectival**).

9. PRONUMELE NEHOTĂRÂT

9.1. Este o grupă eterogenă de pronume, din care fac parte:

- *unul, altul, cutare, atare, ceva, tot;*
- compușii cu *ori-*: *oricare, oricine, orice, oricâte, oricâți, orișicare, orișicine, orișice;*
- compușii cu *vre-*: *vreunul, vreuna;*
- compușii cu *fie-*: *fiecare, fiecare, fiecă, fieștecare, fieștecine, fieștece.*

9.2. Funcțiile sintactice se obțin prin analogie cu cele ale substantivului.

9.3. Pronumele nehotărâte trec la adjective când stau pe lângă substantive pe care le determină și cu care se acordă în gen, număr și caz (sintactic vor fi **tribute adjectivale nehotărâte**):

*Tot românul-i priceput.
Orice pasăre pe limba ei piere.
Fiecare împărat domnește în țara lui.*

10. PRONUMELE NEGATIV

Apare în contexte negative (deci cu verbul la forma negativă).

10.1. Formele sunt: *nimic, nimeni, niciunul, niciuna*.

10.1.1. Înlocuind un substantiv vor primi aceleași funcții sintactice ca ale substantivului și ca formele pronominale de mai sus: **subiect, atribut pronominal genitival, complement direct, complement indirect, complemente circumstanțiale**.

10.2. Formele *niciunul, niciuna* pot sta pe lângă un substantiv și atunci devin adjective pronominale negative – *niciun, nicio*:

Niciun copil nu a venit.

Nicio fată nu a scris tema.

Funcția sintactică a formelor de mai sus este aceea de **atribut adjectival**.

CAPITOLUL AL V-LEA

Verbele („regii”)

1. Verbele sunt cuvintele care arată acțiuni, stări etc. Reprezintă o clasă foarte numeroasă și foarte importantă de forme, pentru că dintre ele se selectează cuvântul pivot într-o propoziție, adică predicatul propoziției.

În dicționar acestea apar la forma de infinitiv: *a veni, a deveni* etc.

Verbele își schimbă forma după următoarele categorii morfologice: conjugare, diateză, mod, timp, persoană, număr.

1.1. CONJUGAREA

În limba română verbele se grupează în patru conjugări:

CONJUGAREA I: verbele terminate în *-a*: *a cânta, a dansa, a crea, a lucra*;

CONJUGAREA a II-a: verbele terminate în *-ea*: *a plăcea, a părea, a apărea, a cădea*;

CONJUGAREA a III-a: verbele terminate în *-e*: *a trece, a face, a rămâne, a ține*;

CONJUGAREA a IV-a: verbele terminate în *-i* sau *-î*: *a sui, a iubi, a coborî, a hotărî*.

1.2. DIATEZA

Didactic, diatezele în limba română sunt trei:

a. activă;

b. pasivă;

c. reflexivă.

1.2.1. Diateza activă

Diateza activă arată că vorbitorul este interesat de acțiunea propriu-zisă exprimată de verb (nu de rezultatul ei, cum se întâmplă la diateza pasivă, de exemplu):

Copilul mănâncă un măr.

Am luat nota zece.

Aș vrea un măr.

Cântând visez.

1.2.2. Diateza pasivă

1.2.2.1. Diateza pasivă arată că vorbitorul este interesat de rezultatul acțiunii exprimate de verb:

Mărul este mâncat.

Câinele a fost plimbat.

Mașina ar fi fost spălată, dacă era deschis la spălătorie.

Fiind amenințat de gardian, a plecat.

1.2.2.2. Diateza pasivă are următoarea structură:

verbul auxiliar **a fi** + **participiul** verbului de conjugat:

Exemplu: *este mâncat; a fost plimbat, ar fi fost spălată, fiind amenințat.*

1.2.2.3. Logica verbului la diateza pasivă presupune că acțiunea este dusă la îndeplinire de **un complement de agent**:

Mărul este mâncat de copil.

Câinele a fost plimbat de mine.

Complementul de agent poate fi prezent în propoziție (vezi exemplele de sub 1.2.2.1.) sau recuperabil semantic: *Mașina ar fi fost spălată (de lucrătorii de la spălătorie), dacă era deschis la spălătorie.*

1.2.2.4. Acum trebuie să fiți foarte atenți!

Nu pot primi diateză pasivă decât verbele tranzitive, adică cele care pot accepta complement direct!

Sunt posibile enunțuri ca *Mărul este mâncat* (în care observați că verbul *a mânca* este tranzitiv, pentru că acceptă **complement direct** într-un enunț cu verbul la diateza activă: *Mănânc un măr; ce mănânc?, un măr = c.d.*). Aceasta înseamnă că verbul *este mâncat* se află la diateza pasivă.

Nu sunt însă posibile enunțuri ca *Mama este căzută* (decât la nivel dialectal și acest nivel nu face obiectul discuției de față). În acest exemplu, observați că într-un enunț cu verbul *a cădea* la diateza activă, de tipul *Mama cade*, nu este posibilă ocurența (aparitia) **complementului direct**. Întrebarea *ce cade mama?* nu este posibilă! Ceea ce înseamnă că structura *este căzută* nu este verb la diateza pasivă, ci o construcție formată din verb copulativ și adjectiv participial, deci, sintactic, **predicat nominal**.

1.2.2.5. Trebuie să știți că la analiză se consideră toată structura o singură unitate: modul și timpul le va da auxiliarul *a fi* (numai el poartă această informație, numai el își schimbă forma), iar verbul la participiu va da conjugarea (el este, de fapt, verbul pe care îl avem în vedere la analiză).

1.2.2.6. Din punct de vedere sintactic, verbul la diateza pasivă este **predicat verbal**.

Dificultăți

1.2.2.7. În situațiile în care verbul auxiliar este la prezent sau la imperfect și în propoziție nu apare complementul de agent, nu este recomandabilă recuperarea lui semantică. Acestea se consideră structuri verbale formate din verbe copulative și adjective și se analizează ca **predicate nominale**.

Exemple: *Magazinul este deschis* (*este deschis* = p.n.).

Satul era risipit în vale (*era risipit* = p.n.).

1.2.3. Diateza reflexivă

Logica diatezei reflexive este aceea a răsfrângerii acțiunii exprimate de verb asupra celui care face acțiunea.

Așadar, în structura verbelor la diateza reflexivă intră (și așa va apărea și în forma de dicționar!) pronumele reflexiv (*se* sau *își*): *a se gândi*, *a-și imagina* etc.

1.2.3.1. Verbele la diateza reflexivă se analizează împreună cu pronumele reflexiv, care, în aceste situații nu are funcție sintactică, ci este **marcă a diatezei reflexive**.

Dificultăți

1.2.3.2. Verbele la diateza reflexivă nu trebuie confundate cu cele la diateza activă care se pot construi cu un pronume personal sau reflexiv. În structuri ca *Eu mă spăl*, pronumele *mă* are funcție sintactică de **complement direct**. Primul mijloc de verificare este posibilitatea dublării acestuia: *Eu mă spăl pe mine*, fără ca sensul să sufere (compară cu *Mă gândesc*; un enunț ca *Eu mă gândesc pe mine* nu este posibil în limba standard). Deci, verbul *a spăla* este la diateza activă. Alt mijloc de verificare este posibilitatea de a așeza un pronume personal de altă persoană decât cea folosită inițial: *Eu te spăl pe tine* (compară cu enunțuri ca *Eu te gândesc pe tine*, *Eu te tem pe tine*, care nu sunt posibile într-o exprimare firească).

1.2.3.3. Verbele reflexive sunt, de obicei, cele care exprimă stări: *a se gândi*, *a se ruga*, *a se căi*, *a se teme*, *a se îngrijora*, *a se bizui*, *a se baza*, *a se cutremura*, *a-și imagina*, *a-și închipui*, *a-și aminti*; verbe care presupun autoreferențialitate: *a se plimba*, *a se duce*, *a se uita*, *a se oglindi*, *a se gudura* etc.; verbe care presupun reciprocitate: *a se iubi*, *a se urî*, *a se bate*, *a se certa*, *a se întâlni*, *a se săruta* etc.

1.2.3.4. Atenție că există perechi de verbe active-reflexive:

- *a plimba* – *a se plimba*;
- *a duce* – *a se duce*;
- *a gândi* – *a se gândi*;

- a ruga - a se ruga;
- a iubi - a se iubi;
- a bate - a se bate etc.

Acestea sunt verbe diferite! Primele sunt la diateza activă, celelalte la diateza reflexivă.

Aplicație

Notați diatezele verbelor din textul următor:

Nu se gândeau (.....) la nimic. Soarele se ridicase (.....) sus pe cer. Norii fuseseră alungați (.....) de vântul puternic de mai devreme. Niciun semn al naturii nu prevestea (.....) vreo schimbare. Toți locuitorii pădurii își imaginau (.....) un amurg impresionant. Fuseseră doar anunțați (.....) de curcubeul întins pe tot orizontul.

1.3. MODURILE VERBALE

1.3.1. Modul este categoria gramaticală care arată în ce plan situează vorbitorul acțiunea exprimată de verb: în planul realității (indicativul) sau în planul posibilității, al irealității, al opțiunii sau al probabilității (celelalte moduri).

1.3.2. Modurile verbale se clasifică, după criteriul posibilității de exprimare a persoanei și, deci, al capacității de a primi „haine” de **predicat verbal**, în:

- personale și predicative – verbele își schimbă forma după persoană și, în aceste situații, devin predicate;
- nepersonale și nepredicative – verbele nu flexează după persoană și ca atare nu devin predicate, ci primesc alte funcții sintactice (le pot primi pe toate celelalte!).

Atenție!

Nu se folosesc în analiză construcții ca *verbe nepersonale și nepredicative*; există *moduri nepersonale și nepredicative*; de asemenea, anumite verbe sunt copulative sau auxiliare și atunci nu au funcție de predikat verbal! Deci, în analiză va apărea: verb personal (sau impersonal), predicativ (sau copulativ) la mod nepersonal și nepredicativ.

1.3.2.1. Modurile personale și predicative sunt:

- indicativ;

- b. conjunctiv (se numește așa pentru că are ca marcă distinctivă conjuncția *să*);
- c. condițional-optativ (exprimă o condiție, o opțiune);
- d. imperativ (exprimă un ordin, o chemare, un blestem, o imprecăție);
- e. prezumtiv (exprimă nehotărârea, dubitația).

1.3.2.2. Modurile nepersonale și nepredicative (sau nonfinite) sunt:

- a. infinitiv (forma de dicționar a verbului, cu prepoziția *a* = morfem, marcă a infinitivului: *a cânta*, *a crea*);
- b. gerunziu (forma în *-ind* sau *-ând* a verbului: *cântând*, *creând*);
- c. participiu (forma în *-at*, *-it*, *-ut*, *-s* sau *-t*: *cântat*, *suit*, *plăcut*, *mers*, *leșinat*);
- d. supin (are structura **prepoziție + forma de participiu**; de obicei, prepozițiile sunt cele simple: *de*, *la*, *pentru* etc.: *la cântat*, *pentru tors*).

1.3.3. Modurile (în afară de imperativ, gerunziu, participiu și supin) se manifestă prin timpuri verbale.

1.4. TIMPURILE VERBALE

1.4.1. Timpurile verbale arată în ce moment al vorbirii se produce acțiunea: prezent, trecut sau viitor.

1.4.2. Modurile personale și predicative nu au un număr egal de timpuri, ci după cum urmează:

- a. indicativul are:
 - un timp prezent;
 - patru timpuri trecute: imperfect, perfect simplu, perfect compus și mai-mult-ca-perfect);
 - două de viitor (viitor I și viitor anterior);
- b. conjunctivul are două timpuri: prezent și perfect (sau trecut);
- c. condițional-optativul are două timpuri: prezent și perfect (sau trecut);
- d. imperativul nu are timpuri; are doar o persoană (a II-a) și două numere: singular și plural. Exemplu: *cântă!*, *cântați!*

1.4.2.1. Timpurile indicativului sunt:

a. prezentul:

eu cânt/beau/trec/sui/hotărăsc

tu cânți/bei/treci/sui/hotărăști

el/ea cântă/bea/trece/suie/hotărăște

noi cântăm/bem/trecem/suim/hotărâm

voi cântați/beți/treceți/suiți/hotărâți
ei/ele cântă/beau/trec/suie/hotărăsc

Dificultăți

Conjugarea la prezent a verbelor poate ridica probleme: *a crea, a agreea*. Este necesar să înțelegem că sunt verbe de conjugarea I și că primesc aceleași sufixe și desinențe ca și verbul *a lucra*.

Așadar, pentru (eu) *lucrez*: radicalul *lucr-* + *-ez* se alipesc.

Prin urmare, pentru *a crea*, radicalul fiind *cre-*, acesta este cel căruia i se atașează *-ez*: (eu) *creez*; tu *lucr + ezi = tu cre + ezi*;
el *lucr + ează = el cre + ează*.

b. imperfectul are sufixul -a- sau -ea- și desinențele: -m, -i, 0 (zero), -m, -ți, -u:

eu cântam/beam/treceam/suiam/hotăram

tu cântai/beai/treceai/sui ai/hotărai

el/ea cânta/bea/trecea/suia/hotăra

noi cântam/beam/treceam/suiam/hotăram

voi cântați/beați/treceați/suiați/hotărați

ei/ele cântau/beau/treceau/suia u/hotărau

c. perfectul simplu are sufixul -a- sau -u-, -s-, -t- și desinențele: -i, -și, 0 (zero); la plural se adaugă sufixul -ră- și desinențele: -m, -ți, 0 (zero):

eu cântai/băui/trecui/suii/hotărâi

tu cântași/băuși/trecuși/suiși/hotărâși

el/ea cântă/bău/trecu/sui/hotărî

noi cântarăm/băurăm/trecurăm/suirăm/hotărârăm

voi cântarăți/băurăți/trecurăți/suirăți/hotărârăți

ei/ele cântară/băură/trecură/suiră/hotărâră

Aplicație

Completați cu formele corecte de perfect simplu spațiile libere:

Eu (a veni) la tine când tu tocmai citeai un basm indian.
Atunci tu (a se face) că nu mă vezi, ceea ce (a fi)
destul de neplăcut. Noi (a încerca) să ne purtăm normal, ca și
când voi (a ști) ceea ce ei (a auzi).

d. perfectul compus se formează din auxiliarul **a avea** gramaticalizat + participiul verbului:

eu am cântat/am băut/am trecut/am suit/am hotărât
tu ai cântat/ai băut/ai trecut/ai suit/ai hotărât
el/ea a cântat/a băut/a trecut/a suit/a hotărât
noi am cântat/am băut/am trecut/am suit/am hotărât
voi ați cântat/ați băut/ ați trecut/ați suit/ați hotărât
ei/ele au cântat/au băut/au trecut/au suit/au hotărât

e. mai-mult-ca-perfectul are specific sufixul **-se-** și desinențele: **-m, -și, 0 (zero)**; la plural se adaugă sufixul **-ră-** (după **-se-**) și desinențele: **-m, -ți, 0 (zero)**:

eu cântasem/băusem/trecusem/suisem/hotărâsem
tu cântaseși/băuseși/trecuseși/suiseși/hotărâseși
el/ea cântase/băuse/trecuse/suise/hotărâse
noi cântaserăm/băuserăm/trecuserăm/suiserăm/hotărâserăm
voi cântaserăți/băuserăți/trecuserăți/suiserăți/hotărâserăți
ei/ele cântaseră/băuseră/trecuseră/suiseră/hotărâseră

Rețineți!

La mai-mult-ca-perfect, formele de plural au secvența **se + ră!**

Aplicație

Completați spațiile libere cu formele corecte de mai-mult-ca-perfect:

Eu nu (a scrie) niciodată un basm așa frumos. Tu îmi (a spune) că așa (a fi) când (a încerca) prima dată același lucru. Noi (a înțelege) ce voi (a vrea) să spunei, dar nu ne era clar dacă așa ceva nu e simplu de făcut. Mai dificil era că și ei (a citi) același basm.

f. viitorul simplu sau viitorul I are structura: **a vrea (prezent)+ infinitiv scurt (fără prepoziția a)**:

eu voi cânta/voi bea/ voi trece/voi sui/voi hotărî
tu vei cânta/vei bea/ vei trece/vei sui/vei hotărî
el/ea va cânta/va bea/ va trece/va sui/va hotărî
noi vom cânta/vom bea/ vom trece/vom sui/vom hotărî
voi veți cânta/veți bea/ veți trece/veți sui/veți hotărî
ei/ele vor cânta/vor bea/ vor trece/vor sui/vor hotărî

Alte modalități de exprimare a viitorului I – viitorul popular:

1. formele cu *v* aferezat (fără *v*) ale auxiliarului -oi, -ăi, -a trecut la *o*, -om, -oți, -or + infinitivul fără *a*:

oi cânta, ai cânta, o cânta, om cânta, oți cânta, or cânta;

2. *a avea* (la prezent) + conjunctivul prezent:

am să cânt, ai să cânți, are să cânte, avem să cântăm, aveți să cântați, au să cânte;

3. *o* invariabil + conjunctiv prezent:

o să cânt, o să cânți, o să cânte, o să cântăm, o să cântați, o să cânte;

4. *a avea* + infinitivul:

am a cânta, ai a cânta, are a cânta, avem a cânta, aveți a cânta, au a cânta.

Difficultăți

a. Problemele apar în situațiile în care folosim formele de sub 1, formele cu *v* aferezat – de tipul *oi cânta* – la plural; formele corecte, ați reținut, sunt: *noi om ști, voi oți scrie, ei or cânta, ele or scrie.*

b. De asemenea, apar probleme în situațiile de sub 3, cele cu *o* invariabil și conjunctivul: *noi o să cântăm, voi o să cântați, ei o să cânte, ele o să cânte.*

Nota bene!

Nu spuneți *ei/ele or să cânte...*; este incorect și rezultă din contaminarea tipului 2 cu tipul 3: tipului *ei or cânta* cu tipul *ei o să cânte!*

Aplicație

Completați spațiile libere cu formele corecte ale auxiliarului folosit la exprimarea viitorului, folosind tipul 1 și 3:

Ele dansa, dacă ar avea muzica potrivită. Ei să danseze doar dacă ele să danseze. Toți oamenii prezenți aplauda, dacă avea de ce.

g. viitorul anterior se formează din *a vrea* (prezent) + *fi* + participiul verbului:

eu voi fi cântat/voi fi băut/ voi fi trecut/voi fi suit/voi fi hotărât

tu vei fi cântat/vei fi băut/ vei fi trecut/vei fi suit/vei fi hotărât

el/ea va fi cântat/va fi băut/ va fi trecut/va fi suit/va fi hotărât

noi vom fi cântat /vom fi băut/ vom fi trecut/vom fi suit/vom fi hotărât

voi veți fi cântat/veți fi băut/ veți fi trecut/veți fi suit/veți fi hotărât

ei/ele vor fi cântat/vor fi băut/ vor fi trecut/vor fi suit/vor fi hotărât

1.4.2.2. Timpurile conjunctivului sunt:

a. **Conjunctiv prezent:** (de fapt, *să* + formele de prezent indicativ: excepție, persoana a III-a singular și plural)

eu să cânt/să beau/să trec/să sui/să hotărâsc

tu să cânți/să bei/să treci/să sui/să hotărăști

el/ea să cânte/să bea/să treacă/să suie/să hotărască

noi să cântăm/să bem/să trecem/să suim/să hotărâm

voi să cântați/să beți/să treceți/să suiți/să hotărâți

ei/ele să cânte/să bea/să treacă/să suie/să hotărască

Observați că formele de persoana a III-a singular sunt omonime cu cele de persoana a VI-a (sau a III-a plural)!

Atenție!

Deseori, mai ales în graiurile muntenești, vorbitorii spun (și la fel de frecvent și scriu) *să aibe*, *să aive* sau *să aivă*. Rețineți că forma corectă de conjunctiv prezent persoana a III-a este *să aibă*. Deci: *ea/el/ele/ei să aibă*.

b. **Conjunctiv perfect** (se formează din *să* + *fi* + participiul verbului):

eu să fi cântat/să fi băut/să fi trecut/să fi suit/să fi hotărât

tu să fi cântat/să fi băut/să fi trecut/să fi suit/să fi hotărât

el/ea să fi cântat/să fi băut/să fi trecut/să fi suit/să fi hotărât

noi să fi cântat/să fi băut/să fi trecut/să fi suit/să fi hotărât

voi să fi cântat/să fi băut/să fi trecut/să fi suit/să fi hotărât

ei/ele să fi cântat/să fi băut/să fi trecut/să fi suit/să fi hotărât

Observați că formele sunt identice la toate persoanele! Pentru dezambiguizare trebuie folosită persoana pronumelui. Altfel, în limba română, verbul este recomandabil să se folosească fără pronumele personal, întrucât desinențele verbale transmit informația referitoare la persoană.

1.4.2.3. Timpurile condițional-optativului sunt:

a. **Condițional-optativ prezent** (se formează din *a avea* gramaticalizat + infinitivul verbului):

eu aș cânta/aș bea/aș trece/aș sui/aș hotări

tu ai cânta/ai bea/ai trece/ai sui/ai hotări

el/ea ar cânta/ar bea/ar trece/ar sui/ar hotări

noi am cânta/am bea/am trece/am sui/am hotări

voi ați cânta/ați bea/ați trece/ați sui/ați hotări

ei/ele ar cânta/ar bea/ar trece/ar sui/ar hotări

Observați că formele de persoana a III-a singular sunt omonime cu cele de persoana a VI-a (sau a III-a plural)!

b. **Condițional-optativ perfect** (se formează din *a avea* gramaticalizat + *fi* + participiul verbului):

eu aș fi cântat/aș fi băut/aș fi trecut/aș fi suit/aș fi hotărât
tu ai fi cântat/ai fi băut/ai fi trecut/ai fi suit/ai fi hotărât
el/ea ar fi cântat/ar fi băut/ar fi trecut/ar fi suit/ar fi hotărât
noi am fi cântat/am fi băut/am fi trecut/am fi suit/am fi hotărât
voi ați fi cântat/ați fi băut/ați fi trecut/ați fi suit/ați fi hotărât
ei/ele ar fi cântat/ar fi băut/ar fi trecut/ar fi suit/ar fi hotărât

Observați că formele de persoana a III-a singular sunt omonime cu cele de persoana a VI-a (sau a III-a plural)!

1.4.2.4. Imperativul nu are timpuri!

Are o persoană (a II-a) și două numere: singular și plural:

singular: *Cântă! Fii (bun)!*

Câteva verbe au forme specifice: *Adu! Vino!* (nu se scrie *Vin-o!*).

plural: *Cântați!*

Regula de formare a imperativului negativ persoana a II-a singular este:

Nu + infinitivul:

– *Nu fi! Nu cânta! Nu veni! Nu aduce!*

Nota bene!

Nu construiți imperativul negativ negând formele de imperativ pozitiv!

Corect este: *Nu zice!* (nu *Nu zi!*).

Nu face! (nu *Nu fă!*).

Nu aduce! (nu *Nu adu!*).

1.4.2.5. **Prezumtivul** se folosește în limbaj popular, colocvial sau în limbaj jurnalistic atunci când se presupune (deci nu sunt probe) un fapt.

Prezumtivul are două timpuri: prezent și perfect.

Prezumtivul prezent are trei modalități de expresie:

a. *voi fi cântând; vei fi cântând, va fi cântând, vom fi cântând, veți fi cântând, vor fi cântând* (în limbaj popular sau colocvial, auxiliarul poate apărea fără *v*: *oi fi cântând*);

b. *aș fi cântând, ai fi cântând, ar fi cântând, am fi cântând, ați fi cântând, ar fi cântând*;

c. *să fi cântând* – invariabil: pentru toate persoanele se folosește aceeași formă.

Prezumtivul perfect are trei modalități de expresie:

- a. *voi fi cântat, vei fi cântat, va fi cântat, vom fi cântat, veți fi cântat, vor fi cântat* (în limbaj popular sau colocvial, auxiliarul poate apărea fără *v*: *oi fi cântat*);
- b. *aș fi cântat, ai fi cântat, va fi cântat, am fi cântat, ați fi cântat, ar fi cântat*;
- c. *să fi cântat* – invariabil.

Aplicație

Notați deasupra verbelor din următorul text modul și timpul acestora:

Nu am știut niciodată toată povestea. Știusese cândva pe de rost introducerea, dar asta fusese demult. Nu credeam nimic. Visez mereu tărâmurii îndepărtate. Voi putea vreodată să creez și eu o poveste frumoasă? Aș construi totul ca un puzzle sofisticat. Mai târziu o să întreb: Citești povestea despre...? Mi se va fi răspunzând: Scribe, nu te opri!

1.5. MODURILE NEPERSONALE ȘI NEPREDICATIVE nu au timpuri, cu excepția infinitivului.

- a. Infinitivul are două timpuri: prezent (*a cânta*) și perfect (*a fi cântat*).
- b. Gerunziul are ca sufix *-ind* sau *-ând*: *fiind, cântând*.
- c. Participiul este folosit în structuri verbale compuse: perfect compus, viitor, conjunctiv perfect, condițional-optativ perfect, diateza pasivă.
- d. Supinul se formează din prepoziții (*de, la, pentru* etc.) + participiul: *de cântat, la cules*.

1.6. FUNCȚIILE SINTACTICE ale verbelor la moduri nepersonale

Infinitivul:

- ▶ **subiect:** *A învăța poate fi plăcut.*
- ▶ **nume predicativ:** *Datoria ta este de a învăța.*
- ▶ **atribut verbal:** *Plăcerea de a cânta este a celor aleși.*
- ▶ **complement direct:** *N-am ce mânca.*
- ▶ **complement indirect:** *M-am săturat de a te tot întreba.*
- ▶ **complement circumstanțial de timp:** *Vine până (înainte de) a se suna.*

- ▶ complement circumstanțial consecutiv: *Mănâncă până la a se sufoca.*
- ▶ complement circumstanțial de scop: *Mănâncă pentru a se sătura.*

Gerunziul:

- ▶ subiect: *Se aude tunând.*
- ▶ atribut verbal: *Elevul mormăind a fost chemat la lecție.*
- ▶ complement direct: *Aud sunând.*
- ▶ complement indirect: *Mă satur corectând.*
- ▶ complement circumstanțial:
 - de mod: *Vine șchiopătând.*
 - de condiție: *Vine doar deschizând drumul.*
 - de cauză: *Închizând ușa, s-a făcut brusc foarte cald.*

Participiul (abstract) – pentru că arată obiectul unei acțiuni, rezultatul ei, participiul abstract se confundă cu substantivul: *Vândutul este peste drum (calul vândut, obiectul vândut).* Funcția sintactică este aceea analogă cu cea a substantivului (subiect, aici).

Supinul:

- ▶ subiect: *De scris e ușor.*
- ▶ nume predicativ: *Referatul e de scris.*
- ▶ atribut verbal: *Instrumentul de scris a fost furat.*
- ▶ complement direct: *Am de scris.*
- ▶ complement indirect: *Mă satur de corectat.*
- ▶ complement circumstanțial (cel mai frecvent) de relație: *De venit, vine mâine.*

2. CÂTEVA LĂMURIRI ORTOGRAFICE

2.1. LĂMURIRI PENTRU VERBUL A CREA

Verbul *a crea* este verb de conjugarea I (cre + a).

La fel (+ sufix secundar) este verbul *a lucra* (lucr + a).

Vom ști întotdeauna cum să scriem formele verbului *a crea* valorificând analogia cu verbul *a lucra*.

Așadar:

1. eu lucr + ez
2. tu lucr + ezi
3. el lucr + ează
4. noi lucr +ăm

1. eu cre + ez = creez
2. tu cre + ezi = creezi
3. el cre + ează = creează
4. noi cre +ăm = creăm

5. voi lucr + ați
6. ele lucr + ează
lucr + are
lucr + ând

5. voi cre + ați = creați
6. ele cre + ează = creează
cre + are = creare
cre + ând = creând

2.2. LĂMURIRI PENTRU ANUMITE VERBE DE CONJUGAREA A II-A

Exemplu: *a plăcea, a displăcea, a părea, a apărea, a compărea*. Rețineți aceste forme! Nu sunt corecte: *a place, a displace, a apare, a pare* etc.

Atenție!

a. Situațiile în care folosiți aceste verbe sunt, frecvent, cele cu verbul *a putea*. Corecte vor fi doar structurile:

pot apărea...; nu-mi pot plăcea... , îți poate displăcea ... etc.

b. Frecvent, aceste verbe se folosesc la condițional-optativ prezent:

mi-ar plăcea ...; mi-ar displăcea ... ; dacă ar apărea această problemă ...

Așadar, nu sunt corecte exprimări de tipul: *mi-ar place..., mi-ar displace..., ar apare!*

c. Corecte sunt exprimările: *Îmi place Mara* (nu *de Mara*). Noi *ne plăcem* (nu *Ne placem*).

Corect: *Îmi plac felul și ritmul tău de viață* (nu *Îmi place felul și ritmul tău de viață*).

2.3. VERBE DE CONJUGAREA A IV-A (cele cu -i final la infinitiv)

Exemplu: *a fi, a ști; a veni, a găsi, a iubi, a trebui, a nimeri* etc.

Situațiile pe care trebuie să le aveți în vedere sunt:

a. Folosirea acestora la infinitiv (la forma de dicționar, să zicem) comportă prezența unui singur -i:

Exemplu: *pot ști ...; putem ști ...; puteți fi ...; nu pot fi ...; nu putem găsi; trebuie a ști.*

Atenție!

La verbele care au doi -i (*a se sfii, a prii*) se vor păstra în formele care se combină cu verbele de mai sus (de obicei, verbe de tipul *a (se) putea*: *se pot sfii, nu-mi pot prii*).

b. Folosirea structurilor de conjunctiv (modul verbal al cărui semn distinctiv este conjuncția **să**) prezent, la persoana a II-a singular:

să știi, să fii, să vii, să nu știi, să nu fii, să nu vii.

Rețineți că în aceste forme primul -i este din radical și al doilea -i este desinența care marchează persoana a II-a!

Pentru verbele *a iubi, a trebui, a nimeri* etc., nu aveți această problemă, deoarece au sufixul secundar -esc și, ca atare, formele de conjunctiv prezent, persoana a II-a singular sunt: *să iubească, să trebuiască, să nimerească.*

c. Atenție la verbul *a trebui*! Este impersonal, deci folosește forma de persoana a III-a la toate persoanele). Ca urmare, vom scrie și vom spune:

eu trebuie să ... (nu trebuieșc);

tu trebuie să ... (nu tu trebuiești);

el trebuie să ... (nu el trebuiește).

d. Nu confundați formele de tipul *să nu fii, să nu vii* (care sunt la conjunctiv, recunoașteți conjuncția **să** în structuri) cu cele de tipul *Nu fi (prost)!; Nu veni!*

Acestea sunt, morfologic, verbe la moduri diferite: conjunctiv, respectiv, imperativ, chiar dacă se folosesc în aceleași situații de comunicare. Conjunctivul este recunoscut pentru valoarea lui de imperativ. Deci, primele forme folosesc conjunctivul prezent persoana a II-a și acestea au doi -i (unul din radical, al doilea, desinența de persoana a II-a); formele de imperativ negativ folosesc formula: *nu + infinitivul: nu fi!; nu veni!*

Nota bene!

A ști este defectiv de imperativ negativ (nu are imperativ negativ). În locul lui se folosește conjunctivul: *să nu știi!* sau indicativul prezent: *nu știi nimic!*

2.4. LĂMURIRI PRIVIND ANUMITE FORME VERBALE DE PERSOANA A III-A INDICATIV PREZENT

Frecvent, în limba română contemporană apar greșeli în scrierea unor forme verbale. Voi nota mai jos formele de infinitiv și formele corecte de persoana a III-a singular indicativ prezent ale acestora:

▶ <i>a înșela</i>	<i>el/ea/ei/ele înșală (nu înșeală!)</i>
▶ <i>a așeza</i>	<i>el/ea/ei/ele (se) așază (nu așează!)</i>
▶ <i>a înfățișa</i>	<i>el/ea/ei/ele înfățișează</i>
▶ <i>a constitui</i>	<i>ea ... constituie</i>

3. LOCUȚIUNILE VERBALE

3.1. Locuțiunile verbale sunt grupările de cuvinte echivalente ca sens cu un verb cu care pot fi înlocuite:

a o lua la sănătoasa = a fugi; a tăia frunză la câini = a lenevi; a face rost = a procura; a învăța pe de rost = a memora; a-și aduce aminte = a-și aminti; a da ortu' popii = a muri; a o lua razna = a înnebuni; a-și lua lumea în cap = a pleca etc.

3.2. Locuțiunile verbale se analizează morfologic după categoriile de diateză, mod, timp, persoană, număr. Din punct de vedere sintactic, locuțiunile verbale la moduri predicative sunt predicate verbale. Aflate la moduri nepredicative, acestea au funcțiile sintactice pe care le au verbele la modurile nepredicative (vezi mai sus, paragraful despre funcțiile sintactice ale verbelor la infinitiv, gerunziu, participiu și supin).

Aplicație

Scrieți între paranteze verbul potrivit ca sens pentru fiecare locuțiune verbală din textul următor:

Îi trecu prin cap (.....) să-i ceară împăratului să nu îl bată la cap (.....). Toată ziua stătea cu ochii în tavan (.....). Până-ntr-o zi când se sătură să mai taie frunză la câini (.....) și luă hotărârea (.....) să spele putina (.....).

CAPITOLUL AL VI-LEA

Adjectivele („cameleonii”)

1. Reprezintă o clasă lexico-gramaticală foarte bogată, formată din cuvinte care arată însușiri, calități, proprietăți etc.: *deștept, frumos, bun, cuminte, folositor, verde, nou* etc.

Sunt cuvinte care își schimbă forma după categoriile de gen, număr, caz.

Aceste categorii sunt impuse de acordul adjectivului cu substantivul sau cu un substitut al acestuia (*copil bun, copii buni, fete bune, aceleia bun* etc.).

2. Adjectivele sunt:

- ▶ propriu-zise: *copil bun, inteligent, frumos, cer albastru* etc.;
- ▶ provenite din participii: *copil înfrumusețat (a înfrumuseța), trimis (a trimite)* etc.;
- ▶ provenite din gerunzii care s-au acordat: *lebadă murindă, femeie suferindă, pasăre zburândă* etc.;
- ▶ provenite din adverbe: *un exercițiu anume, o asemenea problemă, așa copil, mâncare gata*.

3. Adjectivele primesc în această clasă:

- ▶ formele pronominale care, acordându-se cu un substantiv sau un substitut al acestuia, au devenit **adjective pronominale** de întărire (*ea însăși*), posesive (*caietul meu*), demonstrative (*acest copil*), interogative (*ce copil?*), relative (*a venit un elev, care elev a și plecat*), nehotărâte (*alt copil n-ar vrea*), negative (*niciun copil nu vrea*);
- ▶ formele numeralului cardinal sau ordinal cu valoare adjectivală: *doi copii, al doilea copil* etc.

4. Adjectivele se pot forma:

- ▶ prin derivare; cele mai frecvente sufixe care ajută la obținerea adjectivelor de la substantive sunt: *-al (piramidal), -aș (codaș), -ar (modular), -at (moțat), -esc*

(școlăresc), -eț (mălăieț), -ist (rasist), -iu (vișiniu, chiulangiu), -os (osos, mătăsos); cele mai frecvente sufixe care ajută la formarea adjectivelor de la verbe sunt: -tor (răspunzător, atrăgător), -abil (memorabil, comparabil), -ăreț (petrecăreț, băgăreț), -ant (angoasant);

► prin compunere (în general, cu un substantiv): *cuminte, verde-praz, roz-bonbon, galben-pai, mov-prună* etc.)

► prin conversiune: din participii, din gerunzii acordate, din pronume, din adverbe.

5. Adjectivele pot avea, trecând adjectivul prin categoriile de gen (masculin, feminin), număr (singular, plural) și caz:

► cinci forme (*mult, puțin, destul, anumit, felurit, diferit* etc.): 0 (zero)/u-ă-i-e -or: *mult, multă, mulți, multe, multor, destul, destulă, destui, destule, destulor*;

► patru forme: 0 (zero)/u-ă-i-e: *bun, bună, buni, bune; negru, neagră, negri, negre*;

► trei forme: 0 (zero)/-ă-i: *mic, mică, mici; drag, dragă, dragi; lung, lungă, lungi*; 0 (zero)/-e-i: *muncitor, muncitoare, muncitori, muncitoare*; 0 (zero)-ă/e-i: *românesc, românească, românești; straniu, stranie, stranii*;

► două forme: e-e-i-i: *mare, mare, mari, mari; cuminte, cuminte, cuminți, cuminți; atroce, atroce, atroci, atroci; rapace – rapaci(plural), sagace – sagaci(plural); gălbui, gălbuie, gălbui, gălbuie*;

► o formă = adjective invariabile: *cumsecade, cogeamite, ditamai, otova, eficace, perspicace, kaki, cool, bleu, roz, mov, crem, lila, bej, grej*.

6. Funcția sintactică specifică adjectivului este cea de

atribut adjectival: *Copila minunată cânta la flaut.*

minunată = adjectiv propriu-zis, variabil cu patru forme și două terminații, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *copila* – feminin, singular, nominativ, funcție sintactică de **atribut adjectival**.

► nume predicativ: *Seniorul este onest.*

► element predicativ suplimentar: *Se crede învățat.*

► complement circumstanțial de timp: *De mică era isteță.*

► complement circumstanțial de cauză: *De slabă, nu putea sta în picioare.*

Aplicație

Treceți în spațiile punctate funcția sintactică a adjectivelor din următorul text:

De nervoasă, nu se putea concentra. Problema părea spinoasă, Cine putea fi omul potrivit pentru tronul râvnit? Candidații se prezentaseră admirabil. A vrut inițial să propună ca una dintre probele eliminatorii să fie cea de oratorie. Sau mai bine să fie o probă dificilă de gramatică? Metoda eficientă nu se arăta minții ei zbuciumate De mică știa că un victoria trebuie să aparțină celui mai bun candidat, nu candidatului celui mai oportunist

7. Adjectivele pot primi:

- ▶ **complemente indirecte:** *drag familiei; masă oferită mamei; copil avid de succes, sigur pe el, străin de ideea că etc.*
- ▶ **complement circumstanțial de mod (de obicei, stă în stânga adjectivului):** *teribil de deșteaptă, cam urâtă etc.*
- ▶ **complement circumstanțial de loc (de obicei, stă în dreapta adjectivului):** *bolnavă la pat;*
- ▶ **complement circumstanțial de timp (stă în dreapta adjectivului):** *plecată de mult;*
- ▶ **complement circumstanțial de cauză (stă în dreapta adjectivului):** *moartă de foame;*
- ▶ **complement circumstanțial de relație (stă în dreapta adjectivului):** *interesantă literar;*
- ▶ **complement circumstanțial consecutiv (stă în dreapta adjectivului):** *scumpă de speriat.*

8. Locuțiunile adjectivale

8.1. Sunt grupările de cuvinte care țin locul unui adjectiv (pot fi înlocuite cu un adjectiv): *cu scaun la cap (chibzuit, cumpănit), de seamă (important), de frunte (frunțos), în vârstă (vârstnic), în stare (capabil), în doi peri (evaziv), ca lumea (bun, frumos), la locul lui (cumsecade), unul și unul (deosebiți, importanți), coadă de topor (trădător) etc.*

8.2. Aflate pe lângă un substantiv, pe care să îl determine, pentru că nu se acordă cu substantivul în gen, număr și caz, nu pot fi, sintactic, attribute adjectivale, ci attribute substantivale sau pronominale (în funcție de partea de vorbire dominantă din care este compusă locuțiunea):

Se poartă ca un om cu scaun la cap.

Au venit oameni tot unul și unul.

Există și păreri conform cărora atributul exprimat prin locuțiune să fie adjectival locuțional (G. G. Neamțu).

9. Gradele de comparație

a. pozitiv: *intelligent*

b. comparativ

- ▶ de superioritate: *mai* + adj.: *mai intelligent*
- ▶ de egalitate: *tot atât de, la fel de* + adj.: *tot atât de intelligent*
- ▶ de inferioritate: *mai puțin* + adj. + *decât*: *mai puțin intelligent decât tine*

c. superlativ

- ▶ relativ de superioritate: *cel/cea mai* + adj.: *cel mai intelligent*
- ▶ relativ de inferioritate: *cel/cea mai puțin* + adj.: *cel mai puțin intelligent*
- ▶ absolut: *foarte* (popular *tare*) + adj.: *foarte intelligent*

9.1. Există modalități expresive de redare a superlativului absolut

- ▶ structuri obținute prin valorificarea substantivelor adverbializate: *frumoasă foc, deștept foc, singur cuc*;
- ▶ structuri obținute prin valorificarea adjectivelor adverbializate: *grozav/extraordinar de/teribil de: grozav de frumoasă, teribil de scump*;
- ▶ repetarea cuvântului: *bun-bun*;
- ▶ lungirea unei vocale: *buuun!* sau a unei consoane: *rrrău!*...
- ▶ structuri retorice: *ce frumoasă!, ce nebun!*

9.2. Nu toate adjectivele acceptă mărcile gradării. Adjective ca: *optim, superior, inferior, excelent, superb, excelent, admirabil, excepțional, minunat, îngrozitor, teribil, absolut, final, definitiv, incomparabil, inițial, întreg, total, unic, etern, infinit, perfect, sublim, colosal, fantastic, extraordinar, incredibil, mortal, demential* etc. nu au grade de comparație.

9.3. Probleme de ortografie

A. În situațiile în care desinența de plural a adjectivelor este *-i*, mai ales pentru cele care denumesc culori, pot să apară dificultăți de scriere.

- ▶ Pentru pluralul adjectivelor *albastru, negru, integru* etc., formele corecte sunt următoarele:

ochi albastru – ochi albaştri (*-i* este desinența de plural); (nu *albaștrii*);

ochi negru – ochi negri (nu *ochii negrii*);

om integru – oameni integri (nu *oamenii integrii*).

- ▶ Pentru pluralul adjectivelor *siniliu, fumuriu, cenușiu* etc., adjective care au un *-i* deja cuprins în structura cuvântului (cuvintele sunt, în general,

adjective derivate cu sufixul *-iu*), formele corecte de plural ale adjectivelor sunt după cum urmează:

material siniliu – materiale sinilii (un *-i* este din cuvânt, al doilea *-i* este desinența de plural);

văzduh fumuriu – văzduhuri fumurii (un *-i* este din cuvânt, celălalt *-i* este desinența de plural);

nor cenușiu – nori cenușii (un *-i* este din cuvânt, celălalt *-i* este desinența de plural).

Atenție!

În situația în care adjective ca *albaștri*, *negri* sunt antepuse substantivului, acestea preiau articolul (care la plural este tot *-i*), deci adjectivul antepus va avea doi *-i*:

Albaștrii ochi ai cerului plâng (primul *-i* este desinența de plural, al doilea *-i* este articolul hotărât pentru plural).

Negrii ochi ai Mării sunt incredibili (primul *-i* este desinența de plural, al doilea *-i* este articolul hotărât pentru plural).

În situația în care adjective ca *sinilii*, *fumurii*, *cenușii* stau în fața substantivelor, se articulează, așadar vor avea trei *-i*: (unul din cuvânt, al doilea este desinența de plural, al treilea este articolul hotărât pentru plural masculin):

Cenușiii nori s-au risipit.

Fumuriii ochi mă priveau intens.

La feminin, articolul hotărât *-le* se va adăuga formei de plural, deci forma va fi: *cenușiile*, *fumuriile* (coloane).

B. Adjectivul *drag* are trei forme (ca *mic*, *larg*): *drag* – masculin, singular, *dragă* – feminin, singular, *dragi* – masculin, feminin, plural. Deci corect va fi la plural feminin: *dragile mele colege*, *prietene* etc., nu *dragele mele colege*, *prietene*.

CAPITOLUL AL VII-LEA

Numeralele („soldații”)

Reprezintă o clasă lexico-gramaticală eterogenă, formată din:

1. Numeral cardinal
2. Numeral ordinal

Numeralele au valoare substantivală, adjectivală sau adverbială. Imaginați-vă, dacă vă este ușor, că aceste cuvinte, care se exprimă prin raportarea la numere, se comportă ca o armată educată și antrenată să țină locul substantivelor, adjectivelor sau adverbilor, când acestea fac referire la unități numărabile.

1. NUMERALUL CARDINAL

1.1. Numeralul cardinal propriu-zis (exprimă numere întregi): *zero, unu, doi, trei, patru, ..., zece, unsprezece, ..., optsprezece, ..., o sută, ..., un milion, miliard, cvadrilion* etc.

1.1.1. În general, numeralul cardinal propriu-zis are valoare substantivală când ține locul unui substantiv sau al unui pronume.

Exemplu: *Trei au sărit gardul. Am vorbit cu doi dintre ei.*

Cuvintele *trei* și *cu doi* se vor analiza:

– *trei* = numeral cardinal cu valoare substantivală, caz nominativ, **funcția sintactică de subiect**.

– *cu doi* = numeral cardinal cu valoare substantivală, caz acuzativ + prepoziția *cu*, **funcția sintactică de complement indirect**.

1.1.2. Pe această poziție, numeralele („soldații”) cardinale până în 20 au valoare substantivală doar dacă nu sunt însoțite de substantive. După 20, au întotdeauna valoare substantivală în enunțuri ca:

Douăzeci de dragoni au trecut peste împărăție.

– *douăzeci* = numeral cardinal cu valoare substantivală, caz nominativ, **funcție sintactică de subiect**.

1.1.3. Când însoțesc substantive, numerele se acordă cu acestea în gen, număr și caz și se comportă ca un adjectiv. Spunem că atunci numerele au valoare adjectivală și se analizează ca adjectivele:

Două regine s-au admirat reciproc.

– *două* = numeral cardinal cu valoare adjectivală, se acordă cu substantivul *regine* în gen, număr și caz – feminin, singular, nominativ, **funcția sintactică de atribut adjectival**.

1.2. Numeralul colectiv (un grup de obiecte numărate): *amândoi, amândouă*, (G-D: *amânduror*), *ambii, ambele, tustrei, tustrele, câteșitrei, tuspatriu, câteșipatriu*;

► sunt substantive, nu sunt numere: *duo, duet, terță, terțet, terțină, tripletă, treime* (termen religios, nu cel care e numeral fracționar), *troică, chenzină*!

1.3. Numeralul fracționar (denumește o fracție, un raport): *jumătate, sfert, pătrime, doime, două treimi, doi pe cinci, trei supra cinci, cincizeci la sută* etc. (*procent* = substantiv).

1.4. Numeralul distributiv (exprimă repartizarea obiectelor numărate; se formează din adverbul *câte* + numeral cardinal): *câte una, câte doi, trei câte trei, câte o doime* etc.

1.5. Numeralul adverbial (de repetare; arată de câte ori se îndeplinește o acțiune): *o dată, de două ori, de câte două ori* etc.

1.6. Numeralul multiplicativ (arată proporția în care crește o cantitate; se formează din prefixul *în-* + numeralul cardinal + sufixul *-it*) : *îndoit, întreit, împătrit, înzecit, înmiit*; tot numerele multiplicative sunt: *dublu, triplu, cvadruplu, cvintuplu, sextuplu* etc.

Nota bene!

În general, ultimele patru tipuri de numere au valoare adverbială.

2. NUMERALUL ORDINAL

2. 1. Numeralul ordinal propriu-zis: *întâi, dintâi, primul, al doilea, al treilea* – format din articolul *al/a* + particula *-lea/a*: *al patrulea/a patra; al optulea, al douăzecilea, al o sutălea, al două sutelea, al două mii, a două mii, al două milioane, al un miliard, al două miliarde; secund, terț.*

Valorile acestui tip de numeral se stabilesc prin analogia cu cele de la numeralul cardinal.

2.2. Numeralul ordinal adverbial (de repetare; arată a câta oară se îndeplinește o acțiune sau o calitate): *întâia oară/dată, a doua oară, în primul rând, în al doilea rând; primo, secondo, terțio.*

În general, valoarea acestui tip de numeral este cea adverbială.

Aplicație

1. Completați spațiile punctate cu tipurile numeralului cardinal și apoi ale numeralului ordinal exemplificate:

Numeralul cardinal *cinci* este
Numeralul cardinal *amândoi* este
Numeralul cardinal *doime* sau *jumătate* este
Numeralul cardinal *trei câte trei* este
Numeralul cardinal *de câte două ori* este
Numeralul cardinal *înmiit* este
Numeralul ordinal *primul* este
Numeralul ordinal *întâia oară* este

2. Analizați morfo-sintactic în spațiile punctate numerele din enunțurile următoare:

Primul dragon se prezentă singur la poarta palatului. Al doilea era mai fricos și de aceea fu adus de o armată de două sute de corbi. Zece câte zece spectatorii veneau să vadă confruntarea. Pe al treilea nu-l găsiră și de aceea lupta se dădu doar între cei doi dragoni prezenți. Ambii fură curajoși. De trei ori își încercară puterile și tot de atâtea ori se dovediră la egalitate. Până într-un moment când, sporindu-și însutit forțele din uralele publicului, întâiul dragon dovedi că el este alesul. Întâia oară nu îi veni să creadă. A doua oară își dădu seama că devenise primul dragon-împărat.

CAPITOLUL AL VIII-LEA

Adverbele („ancorele”)

1. Reprezintă o clasă lexico-gramaticală care arată circumstanțierea, condițiile în care se întâmplă o acțiune, o caracteristică a unei acțiuni; adverbele pot fi:

- ▶ de loc: *aici, acolo, sus, jos, deasupra, dedesubt, acasă, departe, nicăieri, undeva* etc.
- ▶ de timp: *acum, atunci, ieri, azi, mâine, cândva, antărf (acum doi ani), nicideată, luna, duminica, întruna, periodic, curând* etc.
- ▶ de mod: *așa, bine, frățește, aproximativ, circa, doar, cam, chiar, tot, da, nu, ba, firește, desigur, probabil, pesemne, posibil, atât, destul, mult, puțin, adică, chiar, numai, oare, aieveya, aiurea, abia, altminteri, măcar* etc.

1.1. Unele adverbe sunt predicative (au funcție de predicat verbal): *firește, desigur...* în contexte de tipul: **Firește** că iau examenul.

1. 2. Unele adverbe țin locul unei propoziții: (Ai venit?) **Da! Nu!**

2. Adverbele sunt, după origine:

- a. primare (moștenite sau împrumutate ca atare): *cam, ieri, mereu, întocmai*;
- b. obținute

- ▶ prin derivare (de obicei, sufixele sunt: -iș, -îș, -ește, - mente: *cruciș, chiorăș, pieptiș, frățește, omenește, realmente*);
- ▶ prin compunere: *acasă, devreme, degeaba*;
- ▶ prin conversiune: adverbe provenite din adjective (*Frumos a vorbit. Se poartă delicat* etc.); adverbe provenite din participii (*Vorbește apăsător. Vorbește bolborositor. Se adresează răstit. Citește silabisit.*); adverbe provenite din substantive (*beat turtă, beat criță, frumos foc, îndrăgostit lulea, înghețat tun, înghețat bocnă, răcit cobză, scump foc, singur cuc, slab scândură, supărat foc, supărat nevoie mare* etc.); adverbe provenite din

pronume (*Ce bine-mi pare! Cât s-a bucurat!*); adverbe provenite din verbe (*Vine, poate*).

3. Adverbele pot determina (cuvintele subliniate sunt cele determinate de adverbe):

- ▶ un verb: *Aproape am terminat*.
- ▶ un adjectiv: *Se simțea aproape bolnavă*.
- ▶ un adverb: *Întreabă mai mereu*.
- ▶ un substantiv: *Plecarea acasă mă emoționa*.
- ▶ un pronume: *Voi de acolo veniți aici!*

4. Unele adverbe provin din adjective care au semnificația unui superlativ absolut (etimologic vorbind) și nu primesc grade de comparație: *optim, ulterior, excelent, definitiv* etc.

5. Alte adverbe se folosesc numai la gradul comparativ de superioritate și sunt defective de celelalte grade (nu au alte grade, nici măcar pozitiv): *mai abitir, mai ales, mai presus, mai prejos*.

6. Locuțiuni adverbiale:

- ▶ *de-abia*;
- ▶ *în curând*;
- ▶ *de altfel*;
- ▶ *de asemenea*;
- ▶ *de fapt*;
- ▶ *de altminteri*;
- ▶ *de-a dreptul*;
- ▶ *pe alese* (folosește supin substantivizat, formă de plural);
- ▶ *pe negândite* (folosește supin substantivizat, formă de plural);
- ▶ *pe încercate* (folosește supin substantivizat, formă de plural);
- ▶ *pe tăcute* (folosește supin substantivizat, formă de plural);
- ▶ *pe apucate* (folosește supin substantivizat, formă de plural);
- ▶ *pe rupte* (folosește supin substantivizat, formă de plural);
- ▶ *de-a berbeleacul*;
- ▶ *de-a binelea*;
- ▶ *de-a fir a păr*;
- ▶ *de-a bușilea*;
- ▶ *ceas de ceas*;
- ▶ *cât de cât*;

- ▶ de zor;
- ▶ peste tot;
- ▶ din cale-afară;
- ▶ cu greu;
- ▶ pe șleau;
- ▶ mai cu seamă;
- ▶ încetul cu încetul;
- ▶ picior peste picior;
- ▶ nas în nas;
- ▶ pe înserate;
- ▶ de-a valma;
- ▶ pe de rost;
- ▶ umăr la umăr;
- ▶ așa și așa;
- ▶ când și când;
- ▶ de când lumea și pământul;
- ▶ cine știe când;
- ▶ în fel și chip (pleonasm consacrat);
- ▶ în paralel;
- ▶ pe mai departe;
- ▶ pe românește;
- ▶ din nou;
- ▶ fără îndoială;
- ▶ pe din două;
- ▶ de ajuns;
- ▶ de bună seamă;
- ▶ în vecii vecilor;
- ▶ nici în ruptul capului;
- ▶ cu de-a sila;
- ▶ de bine, de rău;
- ▶ din una în alta;
- ▶ de silă, de milă;
- ▶ de voie, de nevoie;
- ▶ cu chiu, cu vai (pleonasm consacrat);
- ▶ cu șoșele, cu momele;
- ▶ din zi în zi;
- ▶ de unde până unde;
- ▶ de jur împrejur;
- ▶ din ce în ce;

- *din când în când*;
- *în urmă*;
- *de-a latul, de-a lungul, de-a curmezișul*;
- *în stânga, în dreapta*;
- *în context*;
- *în principal*;
- *pe parcurs*;
- *la modul*.

7. Lămuriri cu privire la topica anumitor adverbe: *cam, mai, prea, și, tot*.

Adverbul *mai* stă înaintea de forma verbală: *Mai stau. Doar cânt*.

Dacă forma verbală este compusă, adverbele *mai, tot, și, cam* se așază între cele două forme verbale, dislocă formele verbale, se intercalează între verbul auxiliar și participiul sau infinitivul verbului:

Am mai răspuns o dată. Am cam mâncat. Am tot cheltuit. Am și dormit.

Ar mai vrea ceva. Ar tot cânta. Ar cam vrea. Ar și dormi.

8. DIFICULTĂȚI

8.1. Distingem între adverb și prepoziție în cazul următoarelor cuvinte:

- *împotriva/împotriva*: *Stă împotriva-mi* (adverb). *Vorbește împotriva-mi* (prepoziție).
- *asupra/asupra*: *Se adună asupra-mi. Nu acționează asupra-mi.*
- *înainte/înaintea*: *Merge înainte-mi. Citește înaintea-mi.*
- *în urmă* (locuțiune adverbială)/*în urma* (locuțiune prepozițională): *În urmă-mi se întinde câmpul. În urma-mi nu vine nimeni.*

8.2. *și; iar* – adverb/conjuncție:

A venit și el. Iar a venit (*și* = adverb; *iar* = adverb).

A venit ieri și azi. Ion este elev, iar Ioana, nu. (*și* = conjuncție; *iar* = conjuncție).

8.3. *tot*: semiadverb/pronume

Tot plec, de ce să mai muncesc? (*tot, de ce* = adverbe).

A mâncat tot ce i s-a oferit (*tot* = pronume nehotărât).

8.4. *cum; unde* – adverb interogativ; relativ/conjuncție

Cum faci? Unde vii? (adverb relativ).

Nu știu cum faci. Nu știe unde vine (adverb relativ).

Cum era supărat, nu a mai venit. *Unde* era bolnav, a stat acasă (*cum*, *unde* = conjuncții).

Da' de *unde*? (*unde* = parte dintr-o locuțiune interjecțională).

8.5. *pe* – semiadverb/prepoziție

Se întoarce *pe* la amiază (*pe* = *cam* = semiadverb).

Pune asta *pe* masă (*pe* = prepoziție).

8.6. *vreo* – adjectiv pronominal nehotărât/semiadverb

Nu cred să fi scris *vreo* carte (adjectiv nehotărât).

Au venit *vreo* doi (adverb).

8.7. *oriunde* – adverb de loc nehotărât: *Merg oriunde cu tine.*

adverb de loc nehotărât + relativ: *Merg oriunde vrei tu.*

oricât – adverb de mod nehotărât: *Mănânc oricât.*

adverb de mod nehotărât + relativ: *Motanul meu mănâncă oricât îi dai.*

adverb de mod nehotărât + relativ + concesiv: *Oricât ar vrea, nu poate.*

pronume: (asociat cu un substantiv *singularia tantum*): *Vrea oricât din caș.*

8.8. Cuvintele *englezește*, *nemțește* etc. (în limba engleză, în limba germană etc.) sunt considerate substantive, nu adverbe!

CAPITOLUL AL IX-LEA

Conjunțiile („lianții”)

1. Conjunțiile sunt cuvinte (scurte, de obicei) care leagă două părți de propoziție cu aceeași funcție sintactică sau cu același regent, două propoziții (de același fel) sau o parte de propoziție și o propoziție de același fel (acesta este motivul pentru care, în povestea gramaticii, am numit conjunțiile „lianți”; de asemenea, tot conjunțiile, alte tipuri, sunt acelea care introduc propozițiile subordonate (cele care țin locul unei părți de propoziție) în fraze.

2. Conjunțiile sunt:

- ▶ coordonatoare;
- ▶ subordonatoare.

2.1. **Conjunțiile coordonatoare** leagă două părți de propoziție, două propoziții (de același fel) sau o parte de propoziție și o propoziție de același fel.

Conjunțiile coordonatoare sunt:

- ▶ copulative – și; locuțiunile conjuncționale: *precum și, ca și*; copulative sunt conjunțiile din structurile: (*atât ..., cât) și; (nu numai ...), ci/dar și* (în paranteze sunt corelativele lor): *E frumoasă și deșteaptă. Vine și pleacă.*
- ▶ adversative – *dar, iar, ci*: *E frumoasă, dar e rea.*
- ▶ disjunctive – *sau, ori, fie ..., fie*: *E frumoasă sau deșteaptă?*
- ▶ concluzive – *deci*: *Nu vii, deci nu te aștept.*

Nu confundați conjuncția coordonatoare copulativă și cu adverbul și:

A venit și a plecat. Este curajos și onest (și = conjuncție coordonatoare pentru că leagă două propoziții principale sau două nume predicative).

A și venit. A venit și tatăl împăratului (și = adverb de mod).

Aplicație

Subliniați conjuncțiile coordonatoare din textul următor, apoi împărțiți frazele în propoziții:

Aventura începuse și mergea spectaculos. Probele fuseseră trecute și nimeni nu fusese rănit. Se duelaseră în cuvinte, dar cuvintele alcătuiseră poeme. Nu existau, de fapt, învinși și învingători. Oameni de rând sau învățați, toți au înțeles că povestea trebuie să meargă mai departe. Deci toți erau acum prieteni.

2.2. Conjuncțiile subordonatoare introduc propozițiile subordonate: *că, să, dacă, de (=dacă), deși, căci, deoarece, fiindcă, întrucât, încât* etc.:

Mă gândesc că plec.

Mă duc să mă plimb.

Dacă vii, nu mai plec.

Deși nu citești, știi câte ceva.

Nu vin fiindcă nu m-ai invitat.

Propozițiile pot fi introduse în frază prin locuțiuni conjuncționale: *din cauză că, din pricină că, de vreme ce, pentru că, cu toate că, chiar dacă, măcar că, imediat ce, de îndată ce, abia ce, în loc să, după ce că, pe lângă că, las' că* etc.

Observați că la finalul tuturor acestor construcții considerate locuțiuni conjuncționale se află o conjuncție sau un pronume relativ.

Aplicație

Subliniați conjuncțiile sau locuțiunile conjuncționale din textul dat, apoi împărțiți frazele în propoziții (ca să fie eficient, este bine să subliniați predicatele):

Dacă mă gândesc bine, povestea va putea continua. Trebuie să găsesc o continuare potrivită. Deși nu s-a luptat nimeni, bătălia pare să fi fost câștigată, fiindcă există urme ale victoriei: bucurie, zâmbete, petrecere... În loc să ne luăm rămas-bun, mai bine să ne fixăm data următoarei revederi. Chiar dacă nu va fi prea curând, tot putem spera. De îndată ce ne întoarcem din călătorie, am găsi timp și motive.

CAPITOLUL AL X-LEA

Interjecțiile („liberii”)

1. Interjecția este o parte de vorbire care arată un zgomot din natură sau o modalitate de a apela: *băi, măi, hei, oh, ah, vai, iată, uite, hai, țiști, zbârr, oac, bee, mee, ham, miau* etc.

2. În general, interjecția nu are funcție sintactică. De obicei, apare în enunțuri pe poziție inițială și marchează participarea afectivă a vorbitorului:

Vai, nu mai sunt bilete!

Oh, ce mă doare!

Hai să mergem!

Uite, se vede curcubeul!

Aplicație

Subliniați interjecțiile din textul următor:

Băăăi, era un frig de crăpau pietrele. Brrr! Unde te uitai, vedeai numai gheață și țurțuri care atârnavă de streșini! Până și apa din fântâni înghețase, că doar e o poveste, eh? Vââjjj, se auzea vijelia, zdronc, se spărgeau cristalele de atâta frig, poc, mai cădeau până și păsările din cer!

3. Există situații în care interjecția primește funcții sintactice:

a. **predicat verbal**

► *Hai la plimbare!* (= să mergem la plimbare); propoziția nu are predicat exprimat prin verb predicativ, ci prin această interjecție de origine turcă;

se întâmplă ca aceasta să primească desinențe de persoana I și a II-a plural:

Haidem la plimbare. Haideți la teatru!

► *Pupăza zbârr! pe-o dugheană!* (= pupăza a zburat pe-o dugheană).

► *Iepurele țuști! din iarbă* (= iepurele sare ...).

► *Uite curcubeul!* (= privește curcubeul).

► *Iată o libelulă!* (= privește ...).

b. **subiect**

► *Se aude trosc-pleosc!*

c. **nume predicativ**

Fata e uau!

Omul e cam tralala.

d. **atribut**

S-a auzit sunetul trosc!

e. **element predicativ suplimentar**

Nu mai aud fetele (făcând) aoleu!

f. **complement direct**

Aud poc!

g. **complement indirect**

M-am săturat de of și ah!

h. **complement circumstanțial de mod**

► *Mașina face vruum!*

Aplicație

Scrieți deasupra interjecțiilor din text funcția lor sintactică:

Acum spuneți drept! Când totul e uau! și toată lumea face clap-clap din palme, asta nu înseamnă că spectacolul a fost un succes? Imaginea alandala din capul tău de la început nu a pălit? Nu e acum rândul unui strigăt yupee și a unei muzici tralala? Nu e acum momentul să strigăm: uraaa! Păi, ce faceți? Se aude cumva mârrr-mârrr? Ei, bine, hai în vacanță! Când ne întoarcem, va fi iarăși o nouă poveste ...

BIBLIOGRAFIE

1. Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, București, 2001.
2. Raluca Brăescu, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Blanca Croitor Balaciu, Laurenția Dascălu Jinga, Andreea Dinică, Mihaela Gheorghe, Adriana Gorăscu, Valeria Guțu Romalo, Dana Manea, Margareta Manu Magda, Isabela Nedelcu, Gabriela Pană Dindelegan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu Sala, Camelia Stan, Domnița Tomescu, Andra Vasilescu, Ileana Vântu, Rodica Zafiu, *Gramatica limbii române, I, II*, Editura Academiei Române București, 2005.
3. Ohara Donovetsky, *Forme și valori ale verbului în graiurile muntenești*, Editura Universitară, București, 2012.
4. Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Alexandru Niculae, Gabriela Pană Dindelegan, Marina Rădulescu Sala, Rodica Zafiu; coord.: Gabriela Pană Dindelegan, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2010.
5. G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale – distincții și... distincții*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	5
CAPITOLUL I	
Primii pași	7
CAPITOLUL AL II-LEA	
Alegoriile de bază	9
CAPITOLUL AL III-LEA	
Substantivele („creaturile”), articolele („pajii”), prepozițiile („plantele”)	13
CAPITOLUL AL IV-LEA	
Pronumele („uzurpatorii”)	24
CAPITOLUL AL V-LEA	
Verbele („regii”)	35
CAPITOLUL AL VI-LEA	
Adjectivele („cameleonii”)	50
CAPITOLUL AL VII-LEA	
Numeralesle („soldații”)	55
CAPITOLUL AL VIII-LEA	
Adverbele („ancorele”)	59
CAPITOLUL AL IX-LEA	
Conjunțiile („lianții”)	64
CAPITOLUL AL X-LEA	
Interjecțiile („liberii”)	66
BIBLIOGRAFIE	69

Pentru comenzi și informații, contactați:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, București, cod poștal 010517

Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

Depozit

Calea Plevnei nr. 145, sector 6, București, cod poștal 060012

Tel.: 021.310.15.30

E-mail: vanzari@edituracorint.ro

Magazinul virtual: www.grupulcorint.ro

ISBN: 978-606-8609-95-9

9 786068 609959

B-dul Tudor Vladimirescu, nr. 31,
sector 5, București, ROMANIA

fedprint
tipografie

Tel.: 411.00.55; 411.47.76 office@fedprint.ro

Format: 16/70x100; Coli tipo: 4,5

Gramatica limbii române ca o poveste oferă o modalitate eficientă, dar și distractivă de învățare a gramaticii limbii române. Prin alegorii din lumea basmelor, aceasta se adresează, în primul rând, elevilor din gimnaziu și liceu, dar vine în ajutorul tuturor celor care vor să se familiarizeze și să-și consolideze conceptele de bază ale morfologiei limbii române. Scopul cărții este să prezinte noțiunile și regulile cele mai importante pentru a crea deprinderi corecte de analiză gramaticală.

În egală măsură, volumul conține scurte exerciții pentru aplicarea imediată a regulii explicate, precum și un inventar al greșelilor frecvente. Acolo unde a fost cazul, s-a atras atenția asupra dificultăților care pot apărea în învățare, în dorința de a oferi un sprijin eficient și, de ce nu, de uz autodidact.

Gramatica

LIMBII ROMÂNE

ca o poveste

ISBN: 978-606-8609-95-9

9 786068 609959

www.grupulcorint.ro

Scanned with OKEN Scanner